

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 17.

V Ljubljani, dne 7. maja 1927.

Leto I.

Ulrik Lihtenštajnski

Slika iz Velikega heidelberskega rokopisa pesmi

Pozdravljena, kraljevska Venus.

ir gruos was gegen mir alsus
buge waz primi gralva Venus.

Ulrik Lichtenstein.

Sedemstoletnica pojava slovenskega jezika v visokih dvornih krogih — to pač ni karsibodi; to je spomin važnega dogodka, s katerim se more primerjati edinole ustoličenje koroških vojvod v slovenskem jeziku.

Pomaknimo se nazaj v prvo polovico 13. stoletja! Korotanu in z njim združeni Kranjski je vladal tedaj Spanheimec vojvoda Bernard (1202—1256). Žena mu je bila češka, Juta, hči kralja Otokarja I. Přemislja. Bernard je bil prvi, o katerem se je ohranilo poročilo, da je bil po starem običaju za vladarja vmeščen na Gosposvetskem polju v slovenskem jeziku. Kot koroškemu vojvodu mu je pristajala važna pravica, da se je zagovarjal pred cesarjem samo po slovensko, če je bil zatožen. V istem jeziku je menda kot vrhovni lovski mojster razsojal na češarskem dvoru. Bernard je pospeševal v svojih pokrajinah trgovino. Južnovzhodno mejo je zavaroval s trdnjavo Kostanjevico, blizu katere je ustanovil cistercijski samostan. Za njegove vlade se je razširila Ljubljana. Kakor Kostanjevici je dal tudi nji kovnico, katere ni imela ni prej ni slej. Ljubljanska kovnica je kovala, kolikor je znano, osem vrst novcev, večinoma z Bernardovo podobo in napisom. Na nekem novcu je vpodobljen sv. Peter, sedeč med dvema stolpoma — najbrž v spomin, da je postal vojvoda Bernard patron ljubljanske šentpeterske cerkve, a nezakonit. Zato ga je oglejski patrijarh Bertold izobčil in kaznoval Ljubljano z interdiktom. L. 1227 — torej pred 700 leti — se je stvar poravnala.

Vojvoda Bernard je bil ljubitelj ved. umetnosti in poezije. Na njegovem dvoru, ki si ga je razkošno uredil v Šent Vidu ob Glini, so se shajali pesniki: Walter von der Vogelweide, Cahej s Sokolovega, Konrad Sovneški, Leopold Ostrovrhar, Ulrik Lichtenstein. Na zabavah so se kosali vitezi z uma svetlim mečem, pa tudi s kopji, ki so jih lomili v turnirjih na slavo plemenitih dev in žena. Sla do novih lavorik je vlekla nekatere izmed njih od gradu do gradu.

Tak potujoči vitez je bil Ulrik Lichtenstein, rojen bržkone na Muravi na Gorenjem Štajerskem, kjer

se še sedaj opažajo razvaline njegovega gradu Frauenburga blizu Unzmarka. O njegovi vnemi za žensko čast in ljubezen pričati njegovi pesmi: *Frauentienst in Frauenbuch*. V prvi je Ulrik Lichtenstein zabeležil slovenski pozdrav.

Prozet visoke vrednosti žena se je oblekel Ulrik v žensko obleko in kot »kraljeva Venera« potoval iz Italije na Češko. Spotoma se je nešteto krat boril in povsod poveljeval čast žena. V Benetkah, odkoder je krenil na pot, si je dal napraviti 13 ženskih krii, 30 rokavcev, 2 kiti, iz katerih so se lesketali biseri, 3 bele baržunaste plašče itd. Žensko obleko so nosili tudi njegovi spremljevalci; 12 oprod je bilo oblečenih v snežnobela oblačila; vse je blestelo v belini: kopja, šlemi, konjske odeje, sedla in vsa konjska oprava. Po dovršenih dolgotrajnih pripravah je dne 25. marca 1227 po razposlanih slih pismeno naznanil vitezom, bivajočim v Lombardiji, Furlaniji, Koroški, Štajerski, Spodnji Avstriji, tja do češke meje, da name-rava kot kraljica Venera potovati po njihovih pokrajinah, in jih je povabil, da naj se pripravijo na viteški turnir, ker se hoče bojevati z njimi na slavo ženstva. Kateri se ji po robu postavi in ji stare kopje, tistemu bo dala Venera, rožo in zlat prstanec, ki ima čudovito moč, da povišuje lepoto ženi, kateri je podarjen. Kogar premaga Venera, se mora nji na čast pokloniti na štiri strani sveta.

Na Markovo 1227 je Ulrik Lichtenstein s številnimi spremljevalci odrinil iz Benetk. Njegova pot je šla preko Mestra, Trevisa, Plata, Sečina, Šent Urha, Gemone in Chiusa do Vrat na Koroškem, kamor je dospel dne 30. apr. Spotoma se je bojeval z goriškim grofom Meinhardom, Leutfridom Eppensteinom in dr.; vse je užugal.

Ko se je dne 1. maja 1227 dvignil iz Vrat, je zdajci zagledal koroškega vojvoda Bernarda, ki je ležal na trati s svojimi vitezi — bilo jih je nad sto — in pravkar zajutrkoval. Ves vesel je zaklical prišlec: Vidim tam viteze ležeče proti meni z viteško močjo, kar me srčno veseli. Ulrikov oproda je zatrobil. Ko so začeli vojvoda in njegovi tovariši glas trobente, so vprašali: Kdo prihaja tu sem k nam? Kdo? Dobili so odgovor: Kraljica prihaja semkaj, kar ste zvedeli iz njenega pisma. — Dobro

došla, so se odzvali — tu jo hočemo lepo sprejeti. Sprejem je bil prisrčen. Vojvoda in njegovi spremniki so pozdravili kraljico:

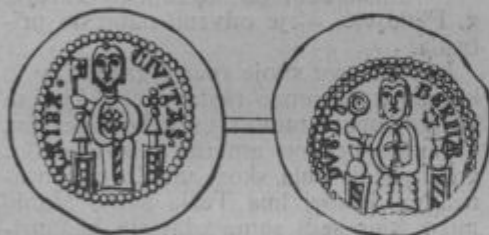
buge waz primi gralva Venus —

Srebrn poldenar vojvode Bernarda

» njegovo podobo in kranjskim orlom.

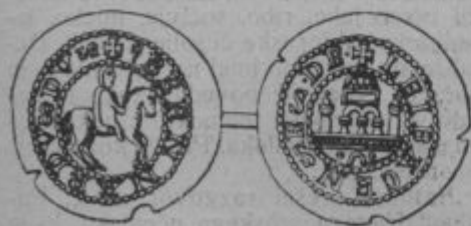
po današnje: Bog vas sprejmi, kraljeva Venus! Potem se je začel turnir; 18 kopij je razdelil med viteze junake. Prenočil je v Beljaku, kamor mu je poslala neznana gospa dragocene darove: krilo in z njim pas, šapelj in zapono.

Srebrn pfenig vojvode Bernarda,

Na licu sv. Peter s ključem in napisom: CIVITAS LAIBA, t. j. Mesto Ljubljana. Zada Bernard na prestolu z lilijo v levici.

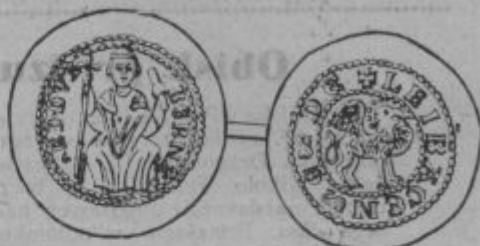
Na nadaljnji zmagoslavni poti so se merili z njim mnogi vitezi, med njimi v Kindbergu na Gorenjem Štajerskem Oton z Bukova, ki je bil gredoč na bojišče napravljen tako, kakor so se tedaj nosile Slovenke; doli čez sedlo sta mu viseli dve dolgi kiti; na sebi je imel go-

Srebrn Bernardov brakteat

Vojvoda z zaščavo na konju. Zada dva stolpa na mestnem obzidju z obokoma, na katerih stoji vojvodski klobuk ali krona, okrog napis: Laibacenses De t. j. Ljubljanski denar.

deže in jako drag in bogat šapelj. Oton iz Buhove je poslal miljo daleč Ulriku nasproti poslanca, ki ga je pozdravil: Prežlahтна kraljica! Žena Slovenka vam v tej deželi kliče: Dobro došla! Ker v tej dolini ni viteza, ki bi se z vami bojeval, se hoče slovenska žena spoprijeti z vami s kopjem na bojišču.

Bernardov ljubljanski novčič

iz srebrne pločevine

Spredaj sedi vojvoda Bernard s palico, vrh katere je lilija. V dvignjeni roki drži pergamenten ovitek. Zada žirlnoga ptica »Greif« z gloriolo okrog glave. Okrog napis: Laibacenses De ali Dn t. j. Dominus.

Tako stoji zapisano v Frauendienstu Ulrika Lichtensteina. Nemški pesnik je ohranil slovenski pozdrav in popis tedanje slovenske ženske noše. Slovenske besede, vdete v njegov spev, so delale preglavico nemškemu učenjakom, ki niso mogli izluščiti njihov pomen. Nam so dragocen dokaz, da je bil slovenski jezik pred 700 leti v Korotanu in na Gorenjem Štajerskem, v domovini Ulrika

Srebrn pfenig vojvode Bernarda,

kovan v Kostanjevici na Dolenjskem. Na lis LANDESTROS DEN + (DEN = denar)

Lichtensteina in Otona z Buhove, v čislih pri odlični gospodi, ki se ni sramovala jezika svojih podložnih — dokaz, da je rabila slovenščina celo vladarju, ki je bil tujega rodu — Spahiheimi so prišli s Porenja — o slovesni priliki, ko je sprejemal dragega gosta. Srednji vek nam je ostavil dokaj pergamenov, napolnjenih z latinskim in nemškim pisanjem, a slovenščine bore malo: nekaj

slovenskih imen, par molitvic in bratovskih zapiskov in pravkar omenjeni, pred 700 leti izgovorjeni pozdrav: bug waz primi gralva Venus (Dav. Trstenjak, Besednik 1870, 2, 3. — J. Majciger, Ulrih vitez žlahtni Lichtenstein, Kres 1882,

174—177, 327—331. — Glaser, Zgod. slov. sl. I, 64, 65. — Oesterreich in Wort u. Bild, Steiermark 227. — Grafenauer, Čas 1916, 251. — Klun, Archiv II., III., 47—49. — Gruden, Zgod. slov. n. 179, 180).

Staroslav.

Obisk pri izumitelju N. Tesli.

Beograjska «Politika» je objavila dne 27. aprila interview svojega dopisnika Dragoslava Lj. Petkovića z Nikolo Teslo, ki je brez dvoma najslavnejši Jugosloven našega časa. Prinašamo v odlomku prevod citiranega članka, da se slovenska javnost bolj seznani z znamenitim izumiteljem, ki živi stalno onstran Atlantskega oceana. — Uredništvo.

V središču New Yorka, med Hudsonom in Vzhodno reko na 34. ulici Broadwaya se dviga pod oblake velik hotel »Pensilvanija«, pod katerim je železniška postaja Pensilvania Comp. Vlaki vozijo skozi tunele izpod Hudsona in Vzhodne reke. V petnajstem nadstropju tega na jugovzhod obrnjenega nebotičnika stanuje inženjer Nikola Tesla, Domenjenega dne ob 7.15 popoldne sem vstopil v to ogromno palačo, čije hodniki so bili polni ljudi. Najbolj so se dremali okoli lin hotelskega bančnega oddelka, pa tudi po drugih hotelskih oddelkih jih je bilo dovolj. Preril sem se k telefonu in se dal zvezati s sobo št. 1522 E.

— Ali imam čast govoriti z g. inženjerjem Nikolo Teslo. — sem vprašal v angleščini, ko sem dobil zvezo.

— Da, gospod. — se je glasil odgovor.

Glas je bil spočit, zvočen in odločen.

— Ali lahko govorim z vami v materinem jeziku?

— A, vi ste, gospod Petković. Čez deset minut bom spodaj. Počakajte me pri liftu — je odgovoril g. Tesla v najčistejši srbsčini in zaprl telefon.

Med tem časom sem odšel v njegovo nadstropje in se sprehajal po hodniku. Že iz daleč sem opazil, da visi na masivni krogli za odpiranje vrat na eni izmed mnogih sob vrvice z nekim kartonom. Takoj mi je šinilo v glavo, češ, to bo njegova soba. Nisem se motil. Na kartonu so bile napisane v angleščini besede: »Prosim, ne vznemirjajte stanovalca te sobe.« To me je napotilo, da sem se vrnil v pritličje in stopil na hod-

nik kraj liftov, kjer med obilnim cvetjem šume vodometi. Ko so se odprla vrata na prvem liftu z desne strani, je oprežno stopil na hodnik visok, vitek, suhljat in koščen mož s polcilindrom na glavi, s suknjo v roki, palico, rokavico in majhnim svežnjicem v drugi roki. Obstal je in zrl okoli sebe. Občutil sem, da je to on in stopil predenj, rekoč:

— Gospod Tesla?

— Mislim sem, da ste mnogo starejši, g. Petković. — je odvrnil namesto pritrdila.

Izročila sva svoje reči v garderobi in krenila v ogromno restavracijo, kjer so bili zastopani motivi vseh kontinentov, ubrani s pristno ameriško izvirnostjo: godba se je čula skozi viseče membrane. Na desnici ima Tesla svojo stalno mizo, kjer sedi sam; zdaj sta bila pripravljena dva stolca. Ko sva se posadila za mizo, sem ga jel pozorno motriti, da bi dobil kar najmočnejši vtis. Ima zelenkasto sinje oči, ki tiče globoko v očnicah in so skorajda negibljive. Lasje so razdeljeni s prečo v sredino. Na obrazu se mu ostro rišejo sledovi življenjskega boja, ki je bil poln zanimivih epizod.

Nato je veliki izumitelj pripovedoval o svojem življenju.

Sleherni dan določa sam, kaka hrana se mu ima pripraviti. Za noč je naročil mimo juhe, ribo, sočivje, mleko, jabolka in kalifornske češnje v strdi. Dejal je, da je vedno imel najrajši mleko in sočivje. Smeje je povedal, kako je nekoč v Budimpešti tekmoval z nekim tovarišem v pitju mleka. Pri 38. kozarcu je bil premagan...

Nato je prešel razgovor na g. Pupina, drugega srbskega učenjaka, ki je zaslovel v ameriškem znanstvenem svetu. Med obema rojakoma obstoji staro nasprotje.

— Ko sem pred 42. leti — je pripovedoval g. Tesla — prišel iz Francije v Ameriko kot inženjer pri g. Edisonu, je bil g. Pupin predavatelj v šoli in je tudi zasebno poučeval dijake. Ko sva se se-

znanila, sem opazil, da govori slabo srbski, ker se je zelo mlad preselil v Ameriko. Nato je dobil službo pri angleški telefonski družbi. Prišel je k meni in me prosil, naj mu pomorem pri delu, češ, da je nekako običal. Z veseljem sem mu priskočil na pomoč, a ko sem mu to ob neki priliki omenil, je bil užaljen. Dejal je, da mu ni bilo treba moje pomoči. Tako vedenje me je bolelo, tembolj, ker sva bila rojaka. Pozneje, ko sem predaval na vseučilišču Columbia in razlagal teorijo, ki sem jo apliciral na svojem transformatorju za prenašanje električne energije v veliko daljavo (radio) ter naglašal ogromno korist te iznajdbe za vse človeštvo, je g. Pupin z žvižganjem motil moje predavanje. S težavo sem pomiril slušatelje in končal svoja izvajanja. Pri tem mi je pomagalo dejstvo, da v vsem človeštvu nimam več kot dva ali tri sovražnike, ki so iz nevoščljivosti zoper mene. Povodoma procesa zoper g. Marconija* za ukradene mi aparate in načrte iz patentnega oddelka — je bil g. Pupin, ki so ga zaslišali kot mojega rojaka, na Marconijevo strani. Stoprav po triletnem obletavanju sodišč sem ga prisilil k zapriseženi izjavi, da je prenašanje sile na veliko daljavo (radio) moj izum. Ali naj se moj nevoščljivci vesele; bodočnost bo odkrila resnico in pravilno cenila delo in zasluge. Bodočnost pa je moja, ker sem zanjo delal...

Tesla se je razburil, dokler ni smehljaj premagal trenutnega vznemirjenja.

— Ali mi lahko poveste, kaj o Marconiju? — sem vprašal g. Teslo.

Na licu se mu je pojavil velik prezir.

— Marconi je osel, gospod. Spominjam se, da je prihajal k meni, da bi mu razložil funkcijo svojega transformatorja za prenašanje struje na daljavo, ki je o njem dejal neki angleški matematik v navzočnosti g. Edisona, da je največji izmed stotine mojih patentov in da ga je lahko izumil samo genijalen matematik. G. Edison se je nasmešnil in dejal: »G. Tesla ni matematik, ali res je; računati zna.« G. Marconi pa je po moji razlagi izjavil, da vse to ni mogoče.

Ko pa sem pošiljal iz Colorada z višave 2000 m. električne valove in dajal signale po vsej zemeljski obli, je delal g. Marconi na oceanu neuspele poizkuse z mojimi aparati. Pozneje je prišel v

Ameriko predavat, češ, da je on prvi poslal signale po zemlji. Hotel sem ga na predavanju zavrniti, ali mož je čez noč zbolel in predavanje odgodil. Še danes čakamo Američani nanj.

O Einsteinovi teoriji je Tesla dejal:

— Ta teorija je zgolj poizkus, da se vsi prirodni pojavi zajamejo z eno samo formulo, kar je kot poizkus znanstvena senzacija; ali praktičnega ni v tem niti trohice.

G. Tesla je jel pripovedovati o svojih doživljajih. Nekoč so ljudje o njem mislili, da je v zvezi s hudičem in neka ženska ga je hotela zbog tega ubiti. Ko pa je stopil pred njo, ne vede, kakšne namene je imela, ga je prosila, da ji odpusti. Tiste čase je prišel v Ameriko neki italijanski hipnotizer, ki je uganjal čudeže s sugestijo volje. Neki znanci so se domislili, da bi kazalo privedi njega, človeka izredno močne volje, da preizkusi na njem svoj vpliv.

— Sedel sem neki večer pred hipnotizerjem, — je pripovedoval g. Tesla. — Ko mi je dejal, da bom storil vse, kar bo velel, sem odvrnil, da bom jaz pred njegovim ukazom uganil, kaj hoče. Mož je prebledel in rekel, da se z menoj ne da eksperimentirati.

— Kako si tolmačite svojo veliko magično moč, g. Tesla?

Izumitelj je dalj časa molčal in v poteze obraza se mu je začrtala še določene boleš in trpkost. Slednjič je odvrnil komaj slišno:

— Nikdar se nisem dotaknil ženske. Kot dijak sem ljubil neko dekle. Bilo je v Liki pri starših na počitnicah. Spominjam se je: bila je visoka, vitka in oči so ji sijale nenavadno razumno...

Preden sva zapustila restavracijo, je dal Tesla natakariju svojo listnico. Natakari si je vzel ček, zložil vrnjene bankovce ter jih izročil Tesli. Mene je to presenetilo. Tesla pa je rekel:

— Denar nima take vrednosti kakor mislijo ljudje o njem. Jaz sem svoj denar zmerom vlagal v poizkuse, ki so me pripeljali k novim razkritjem, le-ta pa naj omogočijo človeštvu kar najudobnejše življenje.

Med potjo sva prišla na trg pred Biblioteko. Tu je Tesla pogledal na pritlična okna, ki so zagrajena z železno mrežo.

— Da ni padel kak golob skozi mrežo. Zmrznil bi — je dejal.

In zares je tičal v kotu nekega okna na pol zmrznjen golob. Tesla ga je jadrno rešil in vzel v roko.

* Marconija slave Italijani kot svojega največjega sodobnega izumitelja. Uredn.

— Zelo mladeniško se počutite — sem dejal slavnemu izumitelju, ki je že 70 let star.

— Ne poznam drugega občutka — je odvrnil — še zdaj mi je ljubo vse, kar sem imel rad v otroških letih. — Začel je goloba nežno gladiti in mu pripovedovati, da ga bo vzel k sebi in negoval, dokler ne ozdravi.

Nato je izročil goloba meni, odprl zavojček, ki ga je nosil s sabo in delil golobom hrano.

— To so moji iskreni prijatelji! — je vzkliknil veliki izumitelj, ki mu bo ostalo človeštvo do konca sveta hvaležno za sadove njegovega genijalnega duha in mogočnega dela.

E. Keble Chatterton:

Lesorez JUSTINA.

Morje in njegovi junaki.

Čudni doživljaji pomorščakov. — Drame na oceanskih valovih. — Kanibalizem na morju.

Nikdar ni bilo in tudi nikoli ne bo človeku mogoče, da bi storil vožnjo po morju popolnoma sigurno in izključil vsakršno, čeprav le malo verjetno nevarnost. V našem dvajsetem stoletju smo se do dobra privadili domnevi, da je vožnja po morju absolutno varna. Zato so nas nesreče, kakor je bila katastrofa »Titanica« ali »Warataha« pred vojno in »Lusitanije« med vojno, vrgle nekako iz ravnovesja. Spoznali smo neizmerno in strahotno moč oceana v vsej njeni resničnosti.

Hvala, da so nesreče na morju bolj izjema kot pravilo, gre izbornim načrtom in skrbnemu izdelovanju ladij, temeljitim napravam, izpopolnitvi pomorskega inženierstva, zanesljivimi zemljevidom, raznim aparatom ter izobrazbi kapetanov in pomorščakov.

Taki primeri, kakor je potopitev »Trevesse«, pričujejo, da lahko mornarji zgolj z nepopisnim pogumom in s pomočjo Previdnosti iztrgajo oceanu žrtve v trenutkih, ko se ta element razburi in vzkipi. Ali če hočemo doumeti, koliko hrabrosti zahteva morje od pomorščakov, se moramo vrniti v čase, ko še niso pluli po oceanu parniki, ko je usoda popotnikov zavisela neprimerljivo bolj kot dandanašnji od osebne moči in poguma mornarjev. Izkušnje starih pomorščakov so dokaz velike človeške vztrajnosti in potrpežljivosti in ne bi bilo prav, če bi jih pozabili.

V nevihti na odprtem čolnu.

Danes bi vsakogar na moč presenčilo, če bi se potopila vojna ladja zbog slabega vremena. Ali v oktobru leta

1782. je zatekla nevihta ladjo »Centaure« obenem s štirimi ladjami iste vrste, ki so plule iz Jamaike domov na Angleško. Odrtgala jo je od drugih in obrnila v nasprotno smer. Ves teden je ladja divje plesala po valovih, slednjič pa se je jela potapljati. Spustili so rešilne čolne. V enega izmed njih je vstopil kapetan Inglefield z enaistorico mornariev. Bili so sredi Atlantskega oceana brez kompasa, zemljevidov, jadrnic in plaščev. Toda umeli so si pomoči: na dnu čolna so položili bruno, iz suknicev so izdelali jadro in so z ogromnim naporom hrabro prebili nevihto.

Edina zaloga hrane, ki so jo mogli vzeti s sabo, je bila vreča kruha, majhna gnjat, kos sviniskega mesa in dve posodi z vodo. Že petega dne je morska voda izpridila kruh. Nato jim je pošla pitna voda, ali na srečo se je vžil dež in so naložili nekoliko deževnice. Mraz in lakota sta bila skoraj nevzdržna. Štirinajstega dne je nekega mornarja zapustila razsodnost: napravil se je morske vode in zbolel. Prihodnje jutro je umrl, čeprav je bil največji ober med njimi. Zdaj se je vseh lotevala obupanost in zmedenost, ali skušali so si vlivati pogum s petjem in pripovedovanjem doživljajev. Šestnaest trudapolnih dni je bil čoln izročen na milost in nemilost oceanskim valovom in edin kompas mu je bilo solnce. Ves ta čas hrabri pomorščaki niso izgubili poguma. Niti v najbolj črnih trenutkih jih ni zapustila nadeja, da si bodo rešili življenje. Šestnajstega dne zjutraj, ko je bilo edino vprašanje, koliko ur bo minilo, preden bo smrt pobrala drugega za drugim, je čuječi mornar veselo oznanil, da vidi na jugovzhodu kopno. Ni se zmotil. O polnoči je došel čoln v Fayalo na Azorih. Može je naporna vožnja tako izčrpala, da so jih morali drugi ljudje spraviti na kopno. Ko so po kratkem odmoru pripluli v Portsmouth, je bil kapetan Inglefield postavljen pred vojaško sodišče, češ, da je kriv izgube »Centaura«, vendar pa so ga sodniki častno oprostili. Pripovedovanje o tegobah in nevarnostih vožnje je sodni dvor globoko ganilo.

3600 milj z navadno barko.

V zgodovini pomorstva je najlepša pot, ki jo je napravil na odprtem čolnu s svojimi pomorščaki lieutenant William Bligh. Njegova zgodba je na kratko sledeča: Dva dni pred Božičem leta

1787. se je podala iz Spitheada na Južno morje ladja »Bounty«, ki ji je poveljeval omenjeni Bligh. V oktobru sledečega leta je priplula k otoku Tahiti in ga zapustila 4. aprila leta 1789. Njena posadka je štela 45 mož. Pomorščaki so bili pridni možje, ali Bligh se je pokazal kot samosilnik in nepravilčen poveljnik. Spominjam se, da je pred leti zapisal eden izmed naših slovitih mornariških strokovnjakov, da so vedno krivi častniki, če se mornari na kaki ladji uprejo.

Približno mesec dni po odhodu z otoka Tahiti se je posadka »Bounty« pod vodstvom Kristiana Fletschera uprla in odrekla zvestobo svojemu kapetanu. Tako se je moral Bligh z 18 možmi, ki so vztrajali na njegovi strani, sredi morja izkrcati v odprto barko in se vdati volji oceanskih valov. Uporniki so jim dali na pot zalogo kruha, mesa, ruma, šest steklenic vina in osemnajst galonov vode. Bligh je pristal najprej na nekem otoku, ki spada k tako zvanemu Prijateliskemu otočju in se ondi založil z vodo in hrano. Zbog sovražnega vedenja domačinov so morali otok zapustiti, pustivši enega moža kot žrtev spopada. Zdaj se je kapetan obrnil v Vzhodno Indijo.

Začela se je 3600 morskih milj dolga pot. Pomorščaki so se obvezali, da ne bodo použili več kot eno unco kruha in četrtinko vode na dan. Računali so, da bo trajala vožnja dobrih osem tednov. Takoj naslednjega dne je nastalo tako slabo vreme, da so morali vse, kar se je dalo, vreči v morje, da je bila barka lažja. Kaj čuda, če se je mož, ki se po enajstih dneh neprestanega dežja sploh niso mogli posušiti, lotevala slaba volja. Ali dež je bil zanje dobrota; če bi pripekalo solnce, bi umirali od žeje.

Devetnajstega dne so bili na pol mrtvi od gladu in napora. Slabo vreme, skrb za bodočnost, večna nevarnost in druge neprilike so jih vedno bolj davile za grlo. Triindvajsetega dne so se morali še bolj omejiti pri hrani. Viočili so par ptičev in razdelili meso na pičlih 18 kosov. Ko pa se je vrnilo lepo vreme, je pripekalo solnce s tolikšno močjo, da so postali še bolj kot poprej medli in slabi. Osemnajstega dne so pristali na nekem otoku. Tu so naložili veliko ostrig in našli zadosti pitne vode. Iz kruha, sviniskega mesa in ostrig so si skuhalo krepko jed, zakaj v barko so jim bili uporniki vrgli tudi me-

den kotel in kresalo, da so si lahko napravili ogenj.

Zdaj so se malce okrepčali, a življenjska nuja je velevala, da se spet izroče nesigurnim morskim valovom. Tridesetega dne so pristali na nekem drugem otoku; vsak si je lahko vzel pitno vodo ter nekoliko ostrig in boba. Med pomorščaki se je pojavil upor, ali kapetan ga je v kali zatrl. Kjerkoli je nanesla prilika, so pristali, da se založe s presno vodo, ostrigami in ptiči. Pluli so mimo otokov holandske Vzhodne Indije in skušali dospeti v Timoro. Devetintridesetega dne je jela posadka zopet godrnjati in zahtevati počitka, ali tudi zdaj so kapetanu zvesti poedinci upornike prepričali, da je pospešena vožnja edina rešitev. Naslednjega dne se je občutila splošna izčrpanost: obrazi so bili upali, noge otečene. Bodrila jih je samo nadeja, da se bližajo kopnu, zakaj nad morjem je poletavalo vedno več ptičev in po skalah, ki so štrlele nad vodo, so rastle kopnene rastline.

Dvainštiridesetega dne so ugledali otok Timoro. Vse je navdalo nepopisno veselje. Med tem se je morje umirilo, pa so morali z veslanjem pomakniti svojo barko v pristan. Morska pot, ki so jo prepluli z barko, je za tiste čase neslišan rekord, junaštvo, ki ga je občudoval vsakdo, kdor je o njem slišal. Plovba čez Pacifik v Vzhodno Indijo na odprti barki ni zahtevala niti ene žrtve, če izvzamemo moža, ki je padel v boju z divjaki. Ta pot je pomenila triumf dobrega vodstva, discipline in hrabrosti. Pokazalo se je, kaj se lahko stori z odprto barko, če so ljudje pogumni in vztrajni.

Strašna žaloigra šestorice vojakov na oceanu.

Drugo občudovanja vredno plovbo z majhnim čolnom beležijo mornariški zapiski v l. 1799. Čenrav so te dogodivščine strahotne, dejal bi, nečloveške, bom vendar pripovedoval o njih, ker so vrlo zanimive in značilne. Zopet so pred nami britanski vojak. V juniju leta 1799, je John Brown s petimi drugimi vojakmi pobegnil od trdnjavskega topništva na otoku Sv. Helenē. Ostalih pet se je imenovalo: M' Kinnon, M' Quinn, Brighthouse, Parr in Conway. M'Kinnonov zamislek je bil, da vstopijo na ameriško ladjo »Columbia«, ki je bila takrat ondi zasidrana. Nekega dne ob osmih zvečer jih je imel ameriški

čoln prepeljati na »Cumbio«. Ali med vožnjo na ladjo so se spomnili, da bi utegnili ladjo kompromitirati in da je boljše, če vstopijo nanjo na nekem drugem, oddaljenem mestu. Poslali so tedaj ameriške mornarje, ki so prišli po nje, s čolnom nazaj na ladjo, sami pa so zasedli neko ribiško barko in odpluli z njo na odprto morje, da bi ondi počakali ameriško ladjo. Sabo so vzeli nekoliko kruha, sodček vode in nekatere pomorske priprave. Izmed te šestorice je bil Parr edini pomorščak. Do poldneva naslednjega dne so čakali, toda o »Cumbiji« ni bilo ne duha, ne sluha, zato so na Parrov nasvet sklenili, da se podajo na severovzhodno stran, od tod pa k otoku Ascension.

Ta vožnja po oceanu je tem bolj pomenljiva, če vemo, da je bila barka do polovice napolnjena z vodo in da sploh ni imela jadra. Ali pogumna posadka si je skrojila jadro iz telovnikov. Odrinili so 10. junija. Osem dni niso videli kopna, le ptiči so zdaj pa zdaj preleteli nebo. Parr je po tem znamenju sklepal, da so imeli po vsej verjetnosti otok Ascension že za sabo. Zamislite si njihovo položaj: Pol ducata vojakov, ki se izmed njih le eden nekoliko spozna v morsko plovbo, je krenilo na neznano pot v barki, ki je prepuščala vodo in brez vsakršnih pripomočkov, ki so za daljšo vožnjo po oceanu neizogibni. Ali možje so upali, da bodo imeli srečo, najbolj pa so zaupali svojemu pogumu. Pluli so naprej proti severozahodu, meneč, da dosepejo na južnoameriško obalo. Za takó pot je bilo potrebno še eno jadro: slekli so si srajce in jadro je bilo pripravljeno.

Tedaj pa se je jela vedno bolj krčiti borna zaloga živeža. Določili so si zgolj unco kruha in dva požirka vode v teku štiriindvajsetih ur. Dne 26. junija niso imeli niti drobtine več. Prihodnjega dne je jel M' Quinn žvekati kos bambusa. Ponoči je John Brown, ki je bil tisti čas pri krmlu, snedel s tovariši vred kos podplata s svojih čevljev. Dne 1. julija se jim je posrečilo ubiti pliskavico (delfina), ki so jo raztrgali in obesili na jambore, da se je posušila. Ta hrana jih je držala pokoncu do 4. julija. Ko pa ni bilo več upanja, da bi dobili še kako hrano, so sklenili štirje možje, da prevrtajo barko in se s samomorom rešijo bede.

Zdaj postajajo njih dogodivščine tako strahotne, da bi čitatelju, ki je preveč

občutljiv, svetovali, naj preskoči dva odstavka. Ostala dva vojak, ki sta bila zoper samomor, sta prodrli. M' Kinnon je predlagal, da žrebaio, kdo naj umrje, da se ostali rešijo. Razvili so se dogodki, ki se bereio kakor strahoten roman. — izrodek buine domišljije. Toda to, kar bom povedal, je čista resnica; John Brown je pod prisego opisal pred sodiščem vse, kar se je godilo tiste dni na barki. Pripravili so se k žrebanju. Parr je bil izvzet, ker ga je že nekaj dni morila mrzlica. Njemu je šla naloga, da napiše številke in jih položi v klobuk. Ostalih pet si je zavezalo oči. Ali si lahko zamislite dramatičen položaj teh gladujočih mož, ki so v krhkem čolnu, zibajočem se na Atlantiku, iztezali roke v klobuk, kjer je imelo naključje odločiti njih usodo? Eden je moral umreti: koga bo zadel žreb? Nekoliko sekund in številka je imela izpregovoriti svojo strašno obsodbo!

Domenili so se, da naj oni, ki dobi številko 5 umrje za druge. Vsak je imel zavezane oči; segel je po listku in ga potisnil v žep. Nato je Parr velel, naj si snamejo obveze z oči in pogledajo številke. Dognali so, da je M' Kinnon potegnil usodno petico. Ali ga je prijala groza? Narobe: spričo strahotne negotovosti, kaj bo ž njimi, je vsak prosil Boga, da nanj obrne usodno številko. Taka smrt se je zdela boljša od pošastnega umiranja od glada. Že preje so se bili domenili, da bo oni, ki ga bo žreb obsodil na smrt, umrl z izkrvavenjem, zato so se vsi opremili z ostrimi žebli, ki so jih bili izruvali iz čolna. In tako si je v prizoru, kakor ga menda nima vse klasično slovstvo in tudi ne moderno gledališče, topničarski vojak M' Kinnon, ki je dal prvi pobudo za njihov blazen beg čez morje, prerezal z žebliem žile na treh mestih: na nogi, pri ramenu in na zapestju. Umrl je približno čez četrte ure, proseč Boga odpuščanja. Sicer je storil samomor in nepravno dejanje; ali z druge strani je bila njegova smrt heroična. Konec pa ni nič manj strašen: Nesrečneži, ki so zblazneli od glada, so uživali več dni meso svojega tovariša, namakajoč truplo vsako drugo uro v morski vodi, da ni strohnelo.

8. julija so ugledali kopno. Ob osmi uri so se približali obali, ki pa jo je plima zelo razburkala. Bili so tako slabi, da niso mogli dovoli krepko veslati in

priti tako na suho zemljo, ki je ležala tik pred njimi. Barka, ki je ves mesec kljubovala oceanu, se je zdaj prevrnila in vrgla vseh pet mož v morje. M' Quinn in Brighthouse sta utonila. Brown, Conway in Parr pa so napeli poslednje moči v boju z morjem in se z nečloveškim naporom prebili na suha tla. To se je zgodilo na Bahamah. Odtod so jih domačini takoj poslali na San Salvador, prvo ameriško kopno, ki ga je odkril Krištof Kolumb. Parr je pripovedoval ljudem, da se je njihova ladja na morju potopila; imenovala se je Sally, bila je last njegovega očeta v Liverpoolu, odplula pa je z Cape Corfe Castle na afriškem obrežju v smeri k Jamaiki, njen kapetan pa da je bil sam Parr.

Prebivalci San Salvadora so te trpine dokaj lepo sprejeli. Zbrali so zanje denarja in dali slehernemu 200 liber na

Juta, kraljičina češka,
žena vojvode Bernarda.
(Po sliki v ljubljanskem muzeju.)

K članku »Pozdravljena kraljevska Venus«, na str. 466—67.

pot. Čez štirinaest dni so vsi trije vstopili na portugalsko ladjo: Parr kot krmilar, Conway kot pomočnik in Brown kot popotnik, ker je bil bolan in nesposoben za delo. Ko se je ladja ustavila v Rio de Janeiro, so pustili Browna v bolnici, med tem ko sta tovariša odpotovala v Lisabono. Čez tri mesece je kapetan ladje »Diomeda« prepoznal Browna kot vojaškega ubežnika. Prisilil ga je, da je vstopil na ladjo. Poslali so ga z okovanimi kaznjenci na drugo ladjo in od tod k britanskemu admiralu na Cap. Tu so ga izpustili in je služil kot mornar na ladji »Duke of Clarence«. Nekega dne pa si je olajšal vest s pripovedovanjem vsega, kar se je zgodilo na usodni barki. Oblasti so ga zopet zaprle in je v ječi na otoku Sv. Helene zaključil svoje burno življenje.

Če se vrnemo za trenutek k Blighovi pomenljivi poti z odprtimi čolnom po vzbuni na ladji »Bounty«, bo čitatelja zanimalo, da so se uporniki zasedrali na Tahiti in jih je večina ondi ostala.

Nekateri so se naslednje leto, boječ se, da bi jih britanske oblasti ujele, odpravili v Piteairn Island. Sabo so vzeli žene z otoka Tahiti. O njih se ni nič več čulo, dokler se ni tamkaj ustavila ameriška ladja »Topare«. Čez osemnajst let so že vsi Angleži na Piteairu Islandu pomrli; ostal je zgolj eden, ki se je izselil leta 1829. Tedaj so poslali na Tahiti angleško fregato »Pandora« pod vodstvom kapetana Edwarda Edwarsa in so izmed ondi naseljenih upornikov dvanaest mož aretirali in tri obesili. Ali tudi zdaj je usoda prekrižala račune in zmešala štrene.

Po odhodu s Tahitija je »Pandora« zadela ob pečino in se čez nekaj časa potopila. Približno sto ljudi se je z uporniki z ladje »Bounty« vred rešilo in stopilo v rešilne čolne. Tako se je pričela druga pot z odprtimi čolni k enajst sto milj oddaljeni Timori. Bilo je koncem avgusta; pot se je končala stoprav sredi oktobra.

(Konec prihodnjič.)

Kako se pogovarjajo naše prijateljice — čebele.

Čebele, so že od pamtliveka človekove tovarišice. Vsi narodi so jim dajali in jim nade še danes gostoliubje in varstvo. Ko si je čebelni roi naredil v duplji starega drevesa ul za se in svoj droben zarod, se ni človek nikdar dotaknil njegovega bivališča in ga podil izpod trhle strehe. V jeseni je vzel iz panja del medu, in pustil čebelam tolikšno zalogo, da so se lahko prehranile čez zimo.

Pozneje se je človek po dolgoletnem drugovanju s čebelami naučil, kako se izdelujejo umetni panji; skrbeč za prospeh »čebelne države«, tega majhnega vzorca kolektivno organizirane družbe, je jel vneto proučevati njih življenje.

Entomologi, učenjaki, ki raziskujejo življenje žuželk, se že izza starih časov zanimajo za čudovito čebelno občestvo. Posebno veliko zanimanje so vzbujala vsekdar sledeča vprašanja: Kako je mogoče, da čebele, ki čisto odlete cele kilometre proč od svojega panja, vedno najdejo pot nazaj in se nikdar ne zmotijo, da bi zašle v tuj ul? In slednjič: na kak način se sporazumejo med sabo, ko je jasno, da način njihovega kolektivističnega življe-

nja nujno zahteva, da imajo med sabo neke stike in odnose.

O obeh vprašanih se je nakopičilo v strokovnem slovstvu obilo domnev in najrazličnejših odgovorov, vendar pa noben izsledek mišljenja ali raziskovanja v tej zadevi ni mogel do zadnjega držati pred neizprosno vedo.

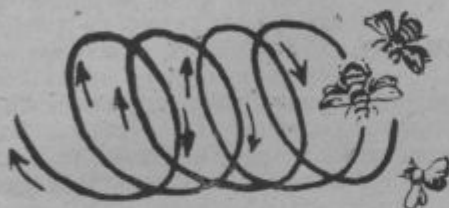
Drugemu vprašanju se je s posebno vnemo posvetil nemški entomolog dr. von Frisch. Dolgo vrsto let je proučeval čebelno življenje in slednjič dognal, kako občuje druga z drugo, ali — kakor bi mi rekli — kako se čebele pogovarjajo.

Slika št. 1.

Proučevanje te zapredene strani čebelnega življenja je omogočil posebej v ta namen izdelan ul, čigar stene so bile iz stekla, tako da je moglo razisko-

valčevo oko opazovati vse, kar se je godilo v panju. Steklenim stenam je bilo priključeno povečalno steklo, ki je omogočilo proučevanje najbolj nežnih in prikritih pojavov. Vrh tega je učenjak izdelal poseben labirint v podobi steklene skrinjice, ki je imel na znotraj vse polno mrežic. Čebele so zlezle iz ula v desni kot skrinjice in se razšle med mrežami, nakar jim je raziskovalec zaprl vhod v ul. Kmalu pa je izpuštil eno čebelico skozi zatvornico med ulom in skrinjico ter ji hkrati zaznamoval zadek s posebnim znakom. Čebelica se je brž in očitno vzradošče vrnila k ostalim tovarišicam v labirint in jim sporočila, da je našla pot; nato se je ves roj pod njenim vodstvom vrnil v ul.

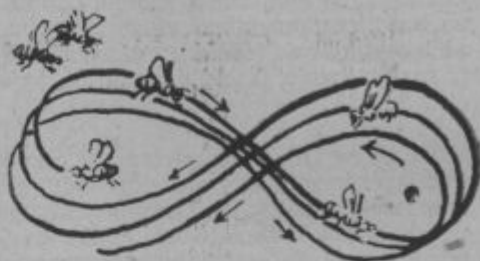

Slika št. 2.

Frischova raziskavanja so pokazala, da čebele dobro razločujejo barve, v prvi vrsti rdečo, zeleno, črno, rumeno in modro, prav posebno pa zaznavajo modro in rumeno barvo.

Na podlagi tako urejenega proučevanja čebel v različnih situacijah njihovega življenja, je prispel Frisch h sklepu, da se čebele ne sporazumevajo med sabo z vohom, kakor so trdili mnogi učenjaki, marveč uporabljajo nekak »radio-govor«. Nova in metodična raziskavanja so ta izsledek potrdila.

Frisch se je preveril, da čebela, ki odhaja iz ula na obiske k medonosnim cvetlicam, obvešča družice o svoji poti z valovitim letom, kakor nam ga kaže risba št. 1. Kadar se čebeli posreči najti

Slika št. 3.

primerno cvetje ali košček strdi, pove to svojim družicam na ta način, da izpremeni krivuljo svojega leta: v tem primeru leti v tako zvani helikoidalni spirali, kakor jo vidimo na risbi št. 2.

Če pa želi posvariti roj pred nevarnostjo ali mu sporočiti nesrečo, začenja opisovati z letom figuro, ki je podobna vodoravno obrnjeni osmici (glej risbo št. 3).

Kadar bo Frisch objavil vse svoje izsledke iz življenja čebel, utegnemo izvedeti še marsikaj zanimivega o naših pridnih in koristnih prijateljicah-čebelicah.

Slednjič naj podam nekoliko številko o delovni sposobnosti čebel. Dognano je, da lahko ena čebelica v teku svojega življenja napolni 32 celic satovja z medom, t. j. izdela približno 8 desetink grama strdi. Potem takem mora za 400 gramov medu živeti, neumorno delati in v delu umreti 567 čebel.

V. Fedorov (»Krasnaja Njiva«, Moskva).

Cvetlice in parfum.

Človeštvo ne izrablja zgolj užitnih sadov rastlin, da zadosti potrebi po kulinaricnem užitku, potrebi, ki je tem večja, čim večja sta omika in gmotno bogastvo. Tudi cvetlice, ti najnežnejši produkti prirode, čijih očarljivosti ni prekosila niti roka najgenialnejšega slikarja, morajo v službo človeške kuhinje. Tako se nekatere cvetke uporabljajo kot jedilo, druge pa za začimbo; med slednjimi so vsakomur znani žafran, cimet, hmeljevo cvetje itd. Druge cvetlice izkoriščajo za zdravilne čaje in

za napravo raznih zdravil, kakor je znano vsakemu, kdor se je količkaj zanimal za zdravilna zelišča in za domačo lekarno.

Cvetlicam ne jemljejo ljudje samo sokov, ampak tudi barve. Tako se mnoga fina barvila, ki se prodajajo po trgovinah, iztisnejo s kemičnimi pripomočki iz raznih cvetlic, ki so obdarjene z obilnimi in živimi barvami. Cvetlične barve služijo po večini človeškemu razkošju.

Največje pa je suženjstvo cvetlic ondi, kjer gre človeku za nežen vonj.

Cvetlice so poglavitni dobavitelji dišav, s katerimi skušajo dame in moški vzdigniti svojo mikavnost in zapeljivost ter tako vplivati na druge. Znano je, da ima vonj v spolnih odnosih ne baš brezpomembno vlogo. Posebno veliko vonjav se izdelava iz cvetov akacij, iz raznih vrtnic, iz jasmína, narcís, hijacint itd.

To, da se izdelujejo parfumi iz raznih cvetlic, je znano vsakomur, kdor je imel steklenico s to žlahtno tekočino v rokah. Ali redkokdo ve, koliko cvetov je treba, da se pridobi par gramov dišečega olja. To nam pove prirodopec. Tako-le pravi:

Če hočemo dobiti 720 gramov dišečega olja iz vrtnic, porabimo približno milijon kilogramov presnih cvetov, ali za en gram olja 1333 kilogramov vrtnic. Kilogram jasminovih cvetov (približno 10.000 cvetov) daje 0,4 do 0,5 gramov olja. To je nekako dobra kapljica parfema.

Koliko milijard divnih cvetov mora cveteti za to, da v koncertni dvorani zadise vonjave, s katerimi so nakvasile bogate žene svoja razkošna oblačila! Cele njive vrtnic dajejo cvetove samo za par kapljic, ki naj zadovolje človeško potrebo po razkošju. S tega vidika so cvetlice največje, najštevilnejše sužnje človeštva...

J.:

Še boj cvete.

Kdo ne pozna *fijole*, skromne, pa vendar dragocene in očarljivo vonjive cvetlice, ki nam spomladi tako vabeče dehti po naših vaseh? Nič manj ni lepa in ljubezniva na oknu gosposkega doma, kjer ti ob uri samote kot zvest, prijateljski spomin na kmečko domačijo s svojim tihim cvetenjem prekipeva v srce, trudno in izmučeno od divje reklame in rafinirane brezsrčnosti mestnega življenja. Pač so izmed lončnih cvetlic, ki nam spomladi krase stanovanje, n. pr. živobarvne cinerarije mogočnejše in učinkovitejše ter prirode bolj živahno vesele, a fijola je lepa kot stara, dobra znanka, ki ji boš vedno ostal hvaležen ter jo iskrenejše spoštuješ nego marsikatero drugo lepoticco.

Slovenska botanika imenuje fijolo *še benik* (*zlati še boj*, *rumene vijolice*, *tajgelj*), vrtnarji jo pa poznajo pod latinskim imenom *chiranthus cheiri*. Še benik je prav za prav vrtna rastlina, a radi izredno vonjivega cvetja se je pri nas tako priljubila, da ga splošno goje kot lončnico za pomladni cvet. Nekateri zvrsti šebenika so trajnice, vendar ga gojimo navadno kot dvoletno rastlino; čez poletje se razvija zunaj na solnčni vrtni gredi, jeseni ga posadimo v lonce, prezimimo v zračnem, primerno hladnem in suhem prostoru, a spomladi ga postavimo na okno, kjer nam brž in veselo zacvete.

Razlikujemo *grmičasti* šebenik, ki raste v obliki grmiča, in *stebelnati* (enostebelni) šebenik, ki razvije običajno le eno krepko steblo, skoraj do polovice obloženo s cvetjem. Pri obeh

oblikah imamo visoke in nizke sorte s pisanim in enostavnim cvetjem. Najtrpežnejši in najhvaležnejši je nizki (tom thumb) z enostavnim cvetjem v temnorjavih in zlato rumenih barvah.

Cvetoči še boj.

Setev se izvrši navadno sredi maja v hladno leho ali na plano. Ko se sejanci okrepe, jih v juliju presadimo na dobro pripravljeno in solnčno vrtno gredo z rodovitno in rahlo prstjo, 25 do 30 cm

narazen. Jeseni (septembra, oktobra) jih posamič nasadimo v loncu, ki jih namazemo s kraviekom ali pa domešamo med prst dobro preperel goveji gnoj. Dokler dopušča vreme, pustimo rastline zunaj na prostem. Šele ko pritisne mraz, jih spravimo v hladno, zračno sobo ali v suho, ne pretemno klet, ali pa jih postavimo pod steklo v gnojak, kjer jih ob hudem mrazu pokrijemo z deskami. Pozimi moramo previdno zamakati in zračiti: prst ne sme biti ne premokra, ne presuha, sicer listi zrumene ali pa odgnijejo. Na primerno hladnem prostoru prezimijo rastline mnogo boljše nego na toplem, kjer začno prezgodaj odganjati, pa se nam cvetni šopi grdo spačijo.

Sredi februarja, včasih celo že koncem januarja, lahko pričnemo rastline siliti ter jih postavimo na toplejše mesto (k solnčnemu oknu). — Ako odcvetele rastline močno prirežemo in ponovno presadimo v močno prst, nam tako negovane kmalu v drugič zacveto.

Seveda pa prezimljene rastline vzamemo lahko tudi iz loncev ter jih posadimo zunaj na vrt. Mnoge sorte prav

dobro prezimijo kar zunaj v vrtu, če jih pokrijemo z listjem. V neenakomerni, hudi zimi brez snega, moramo gredice zavarovati še s smrečjem, ki ga položimo nad njimi v primerni višini na količe in late.

Pitani šebenik je v splošnem občutljivejši nego enostavno cvetoči; sejančke je dobro pikirati.

Enostavno cvetoči šebenik je pripravlnejši tudi za siljenje. Posebno zgodnje sorte s temnorjavim cvetjem so: temnorjavi *draždanski*, *Rupert* in *Goliath*. *Rupert* je nižje rasti kakor *Goliath* in ima velike cvete, ki svojo rjavo barvo radi izpreminjajo v modro. *Vulkan* cvete krvavordeče. — Med prav nizkimi (*tom thumb*) sortami najdemo rumene, rjave, vijoličaste in rožnato nadahnjene barve.

Omenim še, da imamo tudi enoletni, najzgodnejši *pariški* šebenik, ki nam cvete že prvo leto; sejemo ga v marcu in rumeno, rjavo, rdeče ali belo cvetje se prikaže že tekom poletja. Tako zvani *zimski* šebenik (*cheiranthus kewensis*) je novejša, pozimi cvetoča sorta, ki jo sejemo takisto v marcu ali aprilu.

Andrej Štok:

Lesorezi JUSTINA

Tehnika bodočnosti.

Če hočemo dobiti vsaj približno stvarno sliko o bližnji bodočnosti človeštva, zlasti pa njegove tehnike, se ne smemo ozirati na knjige, ki jo slikajo v fantastičnih podobah v sadovih bujne domišljije. Kaj in kako bo v časih, ko bodo nastopili novi rodovi, z drugimi načini doumevanja, z drugimi navadami, z neprimerno boljším izkoriščanjem zemeljskih zakladov in pridobivanjem do-

brin, tega, kajpa, danes ne moremo presoditi; k večjemu lahko slutimo.

Meglina možnost bodočega razvoja pa nas vendarle opravičuje k trditvi, da ima skoraj vse, kar nam utegne prinesiti bližnja bodočnost, svoje kalle že v potrebah in težnjah naših dni. Vsako tehniško idejo, ki se je kadarkoli rodila v človeku, je brž spremila na pot srčna želja, da bi se ta ideja prej ko mogoče

uresničila. Še pred leti so bile nekatere reči tehnična utopija; danes so že dognana resničnost. Današnja veda, ki se v iskanju novih potov in odkritij poslužuje kočno po načrtu poizkusa in izpopolnjuje na ta način od leta do leta svoja raziskavanja, je že toliko napredovala, da nam lahko danes pove čas in pogoje, pod katerimi bi se utegnil v tehniki in v življenju doseči ta ali oni uspeh.

Večje države vedo ceniti važnost takih znanstvenih raziskavanj, zato ustanavljajo zavode in laboratorije, ki preizkusijo in preuče slednjo, še tako neznamno idejo, ki ima količkaj upanja, da bi se dala uresničiti in praktično uporabiti. Nastopne vrstice imajo namen, da seznanijo čitatelja s smermi in težnjami, ki se pojavljajo v razvoju sodobne tehnike.

Energija kot gibalno napredka.

Tehniško iskanje vodi v prvi vrsti težnja, osvojiti si kar najizdatnejših virov *energije*, zakaj energija (toplotna, gonilna i. dr.) je in ostane eden izmed poglavitnih pospeševalcev kulturnega in tehniškega napredka, z njim vred pa tudi splošnega blagostanja. Gre torej predvsem za sledeče probleme:

1. Izboljšajo naj se učinki, t. j. ekonomija naših strojev, ki je v celoti jako slaba.

2. Poiščejo naj se nove in izdatnejše metode za izkoriščanje že znanih virov.

3. Odkrijejo naj se povsem novi viri energije.

Od načina pridobivanja energije zavisi ves naš razvoj v bližnji in še bolj v daljni bodočnosti, ko bodo današnje rezerve izčrpane. Da bomo imeli jasno sliko o tem, se pomudimo pri samem pojmu energije.

Kaj razumemo pod to besedo? Energija imenujemo zmoglost nekega telesa, da naredi neko delo. Že na začetku razvoja, ko je človek komaj stopil v življenje, so bili podani trije viri energije: a) Energija gibajoče se vode in zraka, b) kemična energija gorljivih snovi, c) sila človeških in živalskih mišic.

Oblika teh energij pa je bila dokaj preprosta. Človek jih je moral rabiti take, kakor mu jih je nudila sama priroda. Kako ogromen je razloček v vladanju mrtve snovi takrat in danes! Vir, ki ga je umel pračlovek izrabiti, je bila v glavnem zgolj sila njegovih mišic. Koliko napora in mukepolnega truda je

bilo treba, preden si je zvrtil luknjo v kamenit kij ali priostril kos kamna, dva predmeta, ki sta mu rabila kot orožje. Danes pa se nam zdi popolnoma naravno in samo ob sebi umljivo, če beremo, da se je čisto gladko in natanko prevrtala v podolžni smeri jeklena os, ki je bila 45 metrov dolga.

In zopet: kak razloček med nesigurnim splavom, na katerem se je drznil pračlovek podati se na nezanesljivo morje, kjer mu je vsak hip pretila nevarnost, da se prevrne — pa med modernim preokoceanskim velikanom »Imperatorjem«, ki združuje v sebi vso udobnost, ki si jo sploh lahko zaželi razvajeno človeško srce. Na krovu, ki meri v dolžini 268 m, dobite, kar se vam zljubi. Tu so kavarne, gledališče, kino, plesne in sprejemne dvorane, tenis, solnčna kopel in bolnica, vrhu tega pa ševeda kabine za več tisoč ljudi. Tak plavajoči hotel ali bolje: mestni del, ki je tekom nekaj tisoč let nadomestil boren pračlovekov splav, govori dovolj zgovorno, kaj se pravi tehnični napredek.

Stvar pa nam bo stoprav jasna in umljiva, če pomislimo, s kakimi umskimi in tehničnimi pripomočki razpolaga sodobni človek. Predvsem ne zavisimo več od tiste sirove oblike energije, ki nam jo nudi priroda, marveč si lahko prirodno energijo s primernimi napravami tako prikrojimo, da je kar najbolj v skladu z namenl moderne tehnike.

Ta način izrabljanja energije pa je bil mogoč stoprav tedaj, ko je človeški um spoznal zakone, ki so jim podvržene razne energije ali sile pri prehodu iz ene oblike v drugo. Ti zakoni so nam danes že v dobršni meri znani, njih višek pa je zakon o ohranitvi energije, ki pravi, da se noben del energije ne more izgubiti, niti ne moremo opraviti kakršnegakoli dela, da ne bi porabili neko količino energije. Po tem takem mora neka količina energije vedno ostati konstantna ali stalna.

Iz tega sklepamo, da mora biti cela energija vesoljstva konstantna, to se pravi, pred ustvarjenjem našega sveta je bila prav tako velika kot je danes in čez milijarde let ne bo nič manjša. Na tem sloni ena izmed teorij, ki govorijo o postanku sveta in vesoljstva. Ta teorija trdi, da je bila na začetku sama energija in ta energija je Bog stvarnik, ki je v sedmih dneh ustvaril vesoljstvo in človeka, da gospoduje na zemlji in

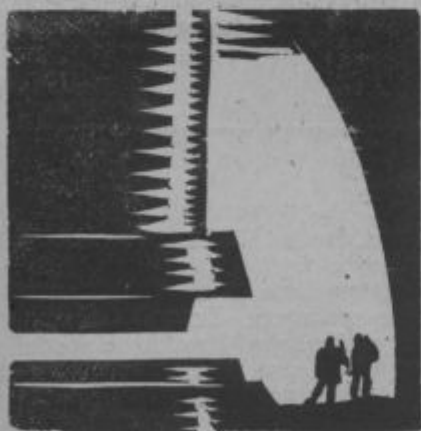
služi njemu, ki ga je ustvaril. Seveda moramo razumeti pod dnevi stvarjenja dolge veke, ki jih je potrebovala zemlja za svoj razvoj, preden se je lahko izcimil iz stvarstva človek, njegova krona.

Konec zemlje ne bi torej prav nič izpremenil na vesoljnem sistemu energije. Konec bi bil zgolj prehod neznatnega dela vesoljne energije iz ene oblike v drugo. Kljub prerokovanjem raznih modernih lažiprerokov je zelo verjetno, da je katastrofa zemlje še zelo daleč, zato se ne bomo več ukvarjali z njo in preidimo rajši k virom energije, ki so ali ki bodo v doglednem času človeštvu na razpolago.

Najprej si moramo pridobiti osnovne pojme, kako loči znanost razne oblike energij; tako nam bodo bolj umljive težnje razvoja, ki gre za tem, da se pridobivanje energije kar najbolj poenostavi.

Mirujoča in gibajoča energija.

V glavnem ločimo dvojice oblik energije: mirujočo ali potencialno in gibajočo ali kinetično energijo. Razloček med obema nam bo jasnejši, če navedem par primerov. Ako vržem kamen na streho ali dvignem vodo v visok bazen, sem moral opraviti neko delo, da sem premagal privlačnost zemlje. Porabil sem za to delo neko količino energije, ki je zdaj takorekoč nakopi-

čena v kamnu, ki leži na strehi ali pa v vodi, ki miruje v bazenu. Ako sedaj spustim kamen, da začne padati, se v tem trenutku mirujoča energija izpremeni v kinetično (gibajočo), ki je dela zmožna in ki nastopa pri vseh strojih. Dokaz imamo v učinku. Če pade kamen iz zadostne višine na trdo podlago, se

razbije, ako pa pade na šipo, se ubije šipa in ne kamen, kakor uči že male paglavce vsakdanja izkušnja. Voda, ki jo izpustim iz bazena, mi s svojim gibanjem oziroma padanjem lahko žene vodno kolo ali turbino. Mirujoča energija se je torej izpremenila v gibajočo in lahko zdaj opravlja delo. Teoretično bi moralo biti to delo prav tako veliko kot je ono, ki sem ga opravil tedaj, ko sem dvigal, praktično pa je zbog nepopolnosti strojev manjše. Del te energije se izgubi več ali manj v zvočnih, toplotnih in svetlobnih pojavih, ki spremljajo vsak tak proces.

Na načelu izpreminjanja mirujoče energije v kinetično sloni ves naš strojni obrat, ves uspeh moderne tehnike. Pri vsakem delu lahko opazujemo ta prehod. Ako napnem lok, mu podelim neko mirujočo energijo, ki se takoj izpremeni v kinetično, če vrvičo izpustim. Delo se pojavi v obliki odletele puščice. Če navijem uro, podelim peresu mirujočo energijo, ki se stalno izpreminja v gibajočo in mi s pomočjo primerne mehanizma žene uro, da teče. Ogromne količine mirujoče energije ima dalje smodnik. Če ga v zaprtem prostoru užgem, mi kinetična energija razvijajočih se plinov oz. boljše atomov, ki se s silno brzino gibljejo in iščejo izhoda, rine kroglo iz topa ali pa razžene hrib.

Mirujoča energija je dalje nakopičena v vseh naših energijskih rezervah, ki jih izkoriščamo. Oglejmo si na primer naprave za izrabo vode, ki izkoriščajo gibanje vode v rekah. Odkod voda v naših rekah? Sonce segreva morje, iz katerega se pod vplivom toplote dvigajo hkrati s toplim zrakom vodni hlapi, ki jih zanašajo zračni toki v hladnejše kraje. Tu se hlapi zgoščajo, tvorijo megle in oblake in padejo v obliki dežja ali snega zopet na zemljo. Deževnica se zbira v potokih, rekah in veletokih, ki teko zopet v morje. Vode v višjih legah imajo zbog svojega položaja mirujočo energijo, ki se stalno izpreminja v gibalno ter nam žene vodna kolesa, turbine. Ta gibalna energija utegne biti včasih usodna in uničujoča, ker trga bregove, ruši mostove in podira hiše.

Solnce izvor belega premoga.

Pretvarjanje mirujoče energije v gibajočo na naših rekah nam daje tako zvani »beli premog« (v nasprotju s prvim »črnim« premogom). Proces sam pa opravlja sonce že od početka sveta

in je eden najizdatnejših, pa tudi najcenejših in najbolj trajnih, neizčrpnih virov energije. Dokler bo sonce, bo tudi voda v naših rekah.

Tudi goriva, s katerimi kurimo v štedilnikih in pečeh, v parnih kotlih, v visokih pečeh in v topilnicah, namreč les, oglje in razne vrste premoga, imajo v sebi nakopičeno neko obliko mirujoče energije. Rastline uspevajo v splošnem le tedaj, če imajo dovolj solčne svetlobe, in toplote, ki ju nujno rabijo za svojo rast in razvoj. Rastline tekom svojega življenja vsrkavajo energijo solčnih žarkov in jo potem pri kemičnem procesu zgorevanja zopet oddajajo. In kaj so drugega vsi različni premogi, kot ogromni, mrtvi lesovi, ki so dolgo, dolgo pred nastopom človeka prišli zbog zemeljskih izprememb pod površje in v teku vekov pod vplivom toplote in pritiska več ali manj zогleneli.

Prav to velja o umetnih in naravnih oljih, ki jih rabimo za eksplozijske in plinske motorje. Umetna olja pridobivamo iz premogov, naravna mineralna olja pa so nastala pod istimi pogoji kakor premog iz maščobnih rastlinskih in živalskih ostankov. V glavnem potekajo od maščobnih alg, ki so živele v ogromnih množinah v plitvih morskih zalivih. Počasí so poginile, za njimi pa so ostala ogromna ležišča na morskem dnu. Na ležišča so nanesele reke in morski tokovi toliko peska in blata, da je nastala trda plast peščenca. Maščoba teh alg je bila sto in sto tisočletij podvržena posebnemu destilacijskemu procesu, posledici zemeljske toplote in ve-

likega pritiska. Voda in plini so se oddčili od mašč in preostali sirov petrolej je zbog velikega pritiska na daleč prepočil peščenčeve sklade in izpopolnil vse prostorčke. Po dolgih vekih je prišel človek in njegovemu iznajdljivemu duhu je uspelo najti način in sredstva, da tudi te vrste naravnih zakladov izrablja v svoj prid.

Po krivici se torej pritožujemo o prirodi, češ, da mačehovsko skrbi za človeški rod. Narobe: priroda je že v dolgih pravekih skrbela za nas in zbirala ogromne količine energijskih rezerv. Mi smo prav za prav srečni dediči tega naravnega bogastva in nam ni treba nič drugega kot znati jemati. Krivičen je le človeški red in ustroj naše družbe, ki dovoljuje samo nekaterim uživati to, kar je mati narava pripravila za vse svoje otroke.

Toda vrnimo se k energijam! Vsakdo se neprijetno počuti, kadar poleti žgo vroči solčni žarki. Z veseljem pozdravi hladen vetrič, ki mu osuši potne kapljice in ohladi razgreto čelo. Ali pa pomisli na to, da za oboje — za voljo in nejevoljo — dolguje hvalo solncu! V toplejših krajih se zrak segreje, postane specifično lažji in se začne dvigati in gibati proti hladnejšim pokrajinam; od tod pa priteka v nasprotno smer hladen zrak. Toplotne razlike v posameznih pokrajinah povzročajo tedaj gibanje zraka, ki ga občutimo v obliki vetra, čigar gibajočo energijo lahko izrabljamo s pomočjo naših vetrovnih motorjev.

(Dalje.)

Mississippi.

Iz Amerike prihajajo vesti o ogromni povodnji, ki ji ni kmalu v vsej zgodovini primere. Poplavlila je reka Mississippi, ki spada med največje reke sveta. Voda je prodrla velike nasipe in izpremenila ogromno ozemlje v blatno jezero, pred katerim je prebivalstvo obupno zbežalo in si poiskalo zavetja v varnejših pokrajinah.

Mississippi bi bila najdaljša reka na svetu, če se ne bi razkrilo, da je zapravo tok dveh rek Missourija in Wiconsina, ki se zlijeta pri St. Louisu v veletok, ki nosi ime Mississippi. Od izliva v ocean (v Mehikem zalivu) do izvira Missourija v Montani je 6760 km,

med tem, ko je Mississippi dolg 3880 kilometrov.

Mississippi dele zemljepisni v zgornjega in spodnjega. Zgornji del se dá lažje regulirati, med tem, ko je spodnji, ki sega do oceana, tako razbrzdán, da dela prebivalstvu in državi ogromne preglavice. Tla, ki jih preseka ta močočna voda, so zelo mehka, zato si rečni velikan često prebere svojo pot in mu je pri tem malo mar za »malenkosti«, kakor je par kilometrov zemlje na to ali na ono stran. Zbog tega so tod povodnji kaj pogost pojav, čeprav ne v takem obsegu, kakor je letošnja. Spodnji del Mississippija je dolg približno 1700 km.

Dokler ga niso deloma regulirali, je poplavljal zdaj na zdaj do sto km na obeh straneh. Država je začela sistematično graditi jezove; do zdaj se je izdalo v ta namen 150 milijonov dolarjev. Obrambni nasipi so dovršeni v dolžini 3000 km, vendar pa jih je na nekaterih mestih

voda prodrla, na nekaterih pa so ji morali sami odpreti pot.

Zadnja velika poplava Mississippija je bila leta 1922. Nasipi so se porušili na treh mestih po 300 m do 1000 m na široko. Poplavljenih je bilo 20 km² rodovitne zemlje.

Največje težave so slej ko prej v sami sestavi tal; tudi nasipi so narejeni iz prsti, ki je mehka in se zelo rada seseda. Zbog večne nevarnosti povodenjskih katastrof je prebivalstvo neprestano v velikem strahu in strokovnjaki se bavijo z načrtom, kako bi vendarle vkrotili tega »očaka vodá, kakor imenujejo Indijanci reko Mississippi. Pred vsem se predlaga pogozditev ozemlja, umetna razdelitev glavnega toka v postranske toke in naprave vodnih rezervoarjev, umetnih jezer, s čemer bi se Mississippiju odvzela ogromna moč in bi moral v svoji omejeni strugi teči pohlevnejše kot sedaj.

Seveda zahteva izvedba takega načrta ogromnih investicij. Zanimivo pa je, da niti bogata in tehnično silno napredna Amerika ni varna pred srdom svojih vodá. Poplava Mississippija nas spominja lanske donavske povodnji, ki je povzročila ogromno škodo v jugoslovenskem Banatu. Vendar na je Donava bolj »krotka« reka in bi se dale pri nas povodnji lažje preprečiti nego na ogromnih ravninah, ki jih reže na poti v ocean očiak Mississippi.

A. M.:

Po Franciji in Belgiji.

VI.

Še o Strasbourgu.

Hodim po Strasbourgu in ga ne razumem. Saj po pametnem prevdanku, recimo po stvarni analizi je vse razumljivo, in možgansko absolvirati nenavadni pojav Alzacije in njenega razmerja do Nemčije in do Francije, ni težka zadeva. Ali vedno znova se ustavim v nerazumevanjem pred čem novim in nekaj se upira človeku pred to preprosto logiko.

Strasbourg z Alzacijo je ves srednji vek pripadal Nemčiji. Toda bil je blizu meje in stiki s Francijo so bili vedno zelo živi; ker je bila ves srednji vek francoska kultura višja od nemške, so v Alzaciji radi posnemali francoski vzgled. Tu je bil doma Gottfried von Strassburg. Politično pa se je Francija

pričela širiti v Alzacijo šele v tridesetletni vojni in v dobi westfalskega miru l. 1648. je bila že večina Alzacije v francoski posesti. L. 1681 si je Francija vzela še Strasbourg. Odslej je francoski nacionalni vpliv vedno močnejše napredoval v deželi, kar se je v centralistični in kulturno vodilni državi vršilo tem lažje. Prav posebno pa se je Alzacija duhovno spojila s Francosko v dobi velike revolucije in sledečih jej slavnih vojn pod Napoleonovim vodstvom. Saj je bila to obmejna dežela, do katere je takoj segel osvobodilni tok revolucionarnih idej, že na oni strani Rena je ostal stari fevdalni režim. Tu v Strasbourgu, pri mestnem županu Dietrichu, je Konget de l' Isle prvokrat zapel mar-

seljezo, ki je kmalu odjeknila po vsem svetu in ostala domala za sto let bojna pesem revolucije in svobode. Alzačani so se udeleževali dogodkov v Franciji prav tako kot ostali državljani; iz Strasbourga je bil na pr. Napoleonov general Kleber, ki je igral tako važno vlogo v ekspediciji v Egiptu.

Spremembo v usodi Strasbourga je prineslo šele leto 1870., ko so Nemci dne 28. septembra, po hudem obleganju, ki je trajalo od 8. avgusta, mesto zavzeli. Odslej je bil Strasbourg do l. 1918, glavno mesto nemške državne dežele Alzacije-Lorene. V svetovni vojni je ostal zadaj za fronto. Dne 22. novembra 1918. je vkorakala francoska armada v mesto med silnim zmagoslavjem prebivalstva, ki je preživljalo svetovno vojno nekako v istem stanju in razpoloženju kot češko ali jugoslovensko v Avstriji.

Alzačani so tedaj že dolgo frankofili. Strašno težko se človek vživi v ta fakt. Vozim se s tramvajem do periferije mesta; samo s konduktarjem sva v vozu in govoriva po nemško. Zelo je zgovoren in rad pojasnjuje, kar ga izprašujem; tako tipičen nemški obraz ima, da mu v mislih neprestano postavljam pikelhavbo na glavo. Pa pripoveduje tako nevtrarno o tem, kako je sedaj in kako je bilo »poprej«; kakor da se ga politična sprememba ne tiče. Skušam pogledati bližje, pa je nemogoče; vedno ista nevtrarnost. — Sedim v kavarni in gledam, poslušam. Resni gospodje, elegantna gospoda; vse bere, zdaj francoske, zdaj domače nemške liste, in se pogovarja tu nemško, tam francosko. Ti gospodje tedaj ne marajo Nemčije, marveč dajejo prednost Franciji, da bi po naši alpski praksi morali biti šoviniistični nacionalci.

Nam, ki smo doživeli narodni preporod, osvoboditev iz kulturnega gospostva tujega naroda in tako rekoč iz nič ustvarili lastno kulturo, gre z logiko v Alzaciji vedno narobe. Naše simpatije so na strani Francije, toda tako smo vzrastli v ozračju nacionalnega odpora zoper tujo kulturno in politično premoč, da nehotе povsod čakam, kdaj bom tudi tu opazil znake sličnega odpora. Če bi se Alzačani razvijali enako kot mi, bi moral razvoj nujno dovesti do kulturne in nacionalne emancipacije od Francozov. Te argumentacije se nisem mogel otresti, vračala se mi je vedno znova in se ni mogla sprijazniti s tem, kar je kazala resnična vnanjost.

Niti najmanj se tedaj nisem začudil, da se je v Alzaciji pojavilo avtonomistično gibanje, ki ima za cilj naglašanje in uveljavljanje regionalizma, pri ekstremnih pa popolno emancipacijo od francoskega vpliva in uvrstitev Alzačanov v kategorijo narodnih manjšin.

Zanimalo me je, spoznati ideologijo avtonomizma kolikor mogoče točno, pa sem jo mahnil naravnost v uredništvo glavnega glasila alzaških avtonomistov, lista »Die Zukunft«. Ali na nesrečo v redakciji ni bilo nobenega od vodilnih gospodov, zakaj list izhaja samo tedensko.

Zelal sem vendarle s kako avtoritetο govoriti o stvari. »Strassburger Neue Zeitung« je priobčila ravno tisti dan uvodnik o alzaškem avtonomizmu in razmerju strank do njega; zato sem jo mahnil tja. Pripomnim naj, da je v Alzaciji dovolj časopisov, ki izhajajo v nemškem jeziku, seveda v književni nemščini, ne morda v narečju. Listi imajo običajno poleg nemške glave tudi francosko ime, na pr. Strassburger Neueste Nachrichten, — Les Dernières Nouvelles de Strasbourg. Nekateri imajo celo samo francosko ime, na pr. radikalno glasilo »La République«, ki ima podnaslov: »Neuste Strassburger Morgen-Zeitung.« Tekst je po večini v latinici, a v nekaterih tudi v gotici. Inserati so mešani, nemški in francoski. Avtonomistično časopisje ima samo nemške glave, n. pr. »Volks-Stimme«. Unabhängiges Tageblatt für politischen Regionalismus und Föderalismus in Elsass-Lothringen. Autonomie-Selbstregierung.

Alzaški avtonomisti niso osnovali nove politične skupine ali stranke, marveč so si vzeli za cilj, da prodro v obstoječe stranke. Prirejajo zborovanja, shode in izdajajo časopise ter brošure. Zahtevajo samoupravo Alzacije-Lorene, vpoštevanje posebnosti dežele, v šolah pouk v maternem jeziku, enakopravnost domačega jezika, ki da ni patois, marveč kulturni jezik, tudi v uradih, osobito na sodišču itd. Med posameznimi avtonomisti je velika razlika, njihova ekstremna glasila pa pišejo prav zelo zagrizeno in sovražno napram Francozom; v tej pisavi vidiš Nemca prav tiste vrste, kakor jih poznamo mi. »Die Zukunft« je objavila one dni članek, v katerem analizira narodnost prebivalstva Francije, našteva nefrancoske skupine, Baske, Bretonce, Flame, Italijane, Katalonce, omenja celo posebej Provansalce, »deren Sprache durch nord-

französische Unterdrückung leider heruntergekommen ist« in kaže željo, v teh narodnostih vzbuditi protifrancosko manjšinsko samozavest, enako kakor jo želi za Alzačane. Če bi šlo po načrtih teh gospodov, bi se Franciji osvoboditev Alzacije-Lorene slabo obnesla.

Popotnika iz Jugoslavije, ki se želi poučiti o alzaških razmerah, sprejme glavni urednik prav simpatično in je takoj pripravljen, da postreže.

»Prav dobro ste zadeli,« pravi gospod, »ravno danes je tu naš politični šef-urednik, député...« in imenoval je ime političnega direktorja lista, ki je domačin. In brž je uredil, da sem že v par minutah sedel v udobnem naslanjaču prijetno zastrte redakcijske sobe, gospodu poslancu francoskega parlamenta nasproti.

Pričela sva se takoj razgovarjati o Alzačanih in avtonomističnem gibanju. Gospod député je opisal kot samoobsebi umljivo, da je Alzacija popolnoma na strani Francije in da je z današnjim državopolitičnim stanjem popolnoma zadovoljna. Da se je začelo avtonomistično gibanje, so krivi razni vzroki. Ko je Alzacija z delom Lorene leta 1871. prišla v nemško posest, je bila proti temu enodušno vsa dežela, in mnogi deset-tisoči Alzačanov so se raje izselili v Francijo, celo v daljno Alžirijo, kakor da bi ostali pod vladno osovraženih Prusov. Toda ostali so morali vztrajati; proti težnjam Nemčije, ki jih je hotela izenačiti z ostalimi Nemci, jih tedaj nacionalizirati, so se borili na ta način, da so zahtevali za Alzacijo z Loreno samoupravo; propagando proti Nemčiji so legalizirali s tem, da so ji dali obliko propagande za ohranitev alzaških regionalnih posebnosti; zato so z vso vsmo povzdigovali samobitnost Alzacije, njene zgodovine in kulture ter etnografskih posebnosti, tako da je nazadnje alzaško prebivalstvo zares verjelo, da je nekaj posebnega, kulturno in politično povsem samosvojega, razlikujočega se popolnoma od ostale Nemčije.

Generacija, ki je doživela veliko vojno in osvobodjenje, je prinesla to mentaliteto v novo državno življenje in jo je nenadoma pričela uveljavljati tudi v novih razmerah. Vzgojeni v visokem spoštovanju do velikih svojih posebnosti, so jih pričeli Alzačani spoštovati tudi v antitezi s Francozi in nekateri hočejo biti nekaj avtonomno-regionalnega tudi v Franciji.

To nasprotje se je oživelu tem lažje, ker je nastalo precejšnje nezadovoljstvo sprči mnogovrstnih sprememb, ki jih je povzročil prehod iz nemške v francosko državno upravo. Človek je pač močno konservativen, tudi v Alzaciji, in želi ostati v starih normah in običajih, ki se je navadil nanje; novotarija mu de neprijetno. Na Alzacijo so se razširili francoski zakoni in francoski način uprave, dasi so nekateri zahtevali počasnejši tempo v unifikaciji, želeč si daljšega prehoda. Osobito se je pojavil odpor proti uvedbi lajiške šole med katoliško duhovščino, zato je avtonomizem v teh krogih našel precej pristašev.

Med ljudmi, ki so podpisali proglas Heimatbunda — to je skupna organizacija alzaških avtonomistov — je nekaj takih, je pripovedoval poslanec, ki so bili vedno na glasu kot dobri francoski patrijoti, saj so celo taki, ki so med vojno prešli na francosko stran in se bojevali kot francoski dobrovoljci proti Nemčiji. Ti ljudje se udeležujejo gibanja zares iz vneme za alzaške posebnosti, za pravi nacionalizem; za nemško politično orijentacijo tem prav gotovo ni. Toda prav tako je gotovo, da so v Heimatbundu ljudje, ki so v zvezi z Berlinom in imajo nemško orijentacijo. Ne more in ne sme se prezreti dejstvo, da se je pojavil Heimatbund brž potem, ko je Nemčija podpisala renski pakt, s katerim garantira mejo na Renu in se potemtakem odpoveduje aspiracijam za Alzacijo. Zdi se, da se je hotel s tem boj za nemštvo dežele prenesti v drugo obliko; alzaški avtonomisti pa naj v ta namen opozarjajo nase.

Sicer pa med ljudmi Heimatbunda ni nikakih imen, ki bi kaj pomenila, pravi gospod poslanec. Ne mislijo se organizirati v posebno stranko, marveč hočejo prodreti v obstoječe stranke. Od političnih strank so se komunisti izjavili popolnoma za avtonomizem, socialisti pa odločno proti. V drugih strankah se vrši notranji razdor med dvema kriloma, tako n. pr. v radikalnosocialistični in v katoliški.

Gospod député je naziranj, da je avtonomistično gibanje že prišlo do mrtve točke in da ne more več napredovati. Uglednejše osebnosti se mu ne pridružujejo.

O bodočnosti kulturnega udejstvovanja, o kulturnem razmerju do Francozov in do Nemcev ni mogoče dobiti od gospoda poslanca dovolj določnega pojasnila. Gotovo je, da je izdatna razlika

med stanjem, kakor je bilo leta 1870 in kakor je bilo leta 1918. Nemška vlada je s svojim sistematičnim delom vendarle dosegla uspehe. Generacija, ki se je izšolala na nemških zavodih, je pač različna od poprejšnje; v nji so seveda tudi ljudje z nemško orijentacijo, tako med lajki kakor med duhovščino.

Ena najbolj spornih zadev v Alzaciji je osnovna šola. Tam se poučuje v francoskem jeziku s pomočjo direktne metode. Avtonomisti zahtevajo, da se vrši v maternem jeziku, tedaj v nemščini. Gospod député zagovarja dosedanjo metodo, ki kaže zelo dobre rezultate; otroci se jako hitro naučijo francoski in znajo potem oba jezika. Da bi znali otroci že zdoma francoski, to se more reči samo o onih, ki so iz mesta, tedaj pred vsem o meščanskih otrocih; na kmetih znajo samo nemški. Prav v tem je uspeh nemške šolske politike, ki je dosegla, da je znanje francoščine izdatno nazadovalo, zakaj nekdanje je bilo tudi na kmetih drugače. Stara generacija zna tudi na kmetih še francosko; poslančeva mati, ki je doma iz vasi, in je stara 76 let, zna popolnoma francoski. Z novo generacijo pričanja sedaj nova sprememba.

Prijeten večerni hlad je v redakcijski sobi, ki je postala temačna. Gospod mi je pojasnil marsikaj, ali tako mi je, kakor da mi do poglobitvega vendar ni dal ključa. Razumem in vendarle ne razumem.

Storil bi Strasbourg veliko krivico, ako bi popisoval v odstavku o njem samo alzaški avtonomizem in njegovo nasprotje, zakaj o vsem tem je tu čutiti bore malo, skoro nič. Pač pa se tu vidi čilo življenje, živa trgovina; že par sprehodov križem po mestu pokaže, da vlada tu blagostanje in da so tod doma premožni ljudje. Izložbe so velike in povsem velikomestne, dobro založene; vidi se na prvi pogled, da je Alzacija premožna dežela.

Mesto je tudi drugače zelo simpatično. Pred vsem napravi vtis nečesa harmoničnega, enotnega, dovršenega. Tu ni ulic, kjer bi bila ena hiša štiri- ali petnadstropna, zraven pa bi stala pritična ali kvečjemu enonadstropna hišica, kakor je to pri nas v navadi. Tu je vse kakor enotno vlitó. Posebno prijeten je pogled na ozke stare ulice z onimi znanimi starinskimi hišami z visokimi fasadami, z nazidki in strmimi strehami. Hiše pa niso le stare in starinske, marveč tudi zares lepe. To so uli-

ce, da jih je zares prijetno gledati, prav kakor lepo sliko. Vidi se, da se tu prostor, razdalja in čas zelo cenijo, zato med hišami ni nezazidanih vrzeli kot n. pr. v naši ljubi Ljubljani. Čutiš in vidiš na slehernem koraku, da struji tu bodro življenje.

Čez vse mesto gleda katedrala ali Münster, kakor ji pravijo Nemci. Čeprav je tako ogromna zgradba — do vrha stolpa meri 142 m! — vendar jo ugledaš le iz nekaterih ulic. To je seveda gotška cerkev — v teh deželah je tako rekoč vsaka starejša cerkev v gotiki —; graditi so jo pričeli v 12. stoletju in dovršili delo leta 1439. Pred tako gotško fasado je povsod prijetno; lahko bi sedel v kavarni tam nasproti in jo gledal ves popoldan. Strasbourgška katedrala se le toliko razlikuje od drugih gotških zgradb, da je iz rdečkastega, skoro temnordečega kamna, drugod pa sem videl le gotiko iz sivega gradiva. Ta rdečkasta barva mi ni všeč, raje bi imel svetlejšo. Na stolpu je seveda vedno obilo ljudi, saj je odtod najlepši razgled po mestu, ki je razpostavljeno izključno le po ravnini. Lahko greš samo na platformo, ki je v višini drugega, nedodelanega stolpa, to je še vedno 66 m nad osnovo, že odtod pregledaš mesto. V stolpu se lepo vidi, kako je grajen takle starinski orjak, med vitkimi gotiškimi loki in zidovi, ki so videti samo kot žilasto ogrodje, gredo v vseh smereh močne železne traverze ali vsaj drogovi in klini; imaš občutek, da bi viharji kamenita rebra in loke kar podrli in pometali dol, ako bi jih ne držala skupaj močna železna mreža.

Tudi spodaj v cerkvi je vedno obilo tujcev, ki si jo ogledujejo, osobito romanski kor, še bolj pa znamenito astronomsko uro. To je najpopularnejše čudo strasbourgške katedrale; ogromna ura, v velikosti altara, v svoji prvi zasnovi datira iz srede 16. stoletja. Ta ura kaže vse, solnčni in pravi čas, cerkveni koledar, lune spremembe in ekliptiška znamenja itd. Tu se pokazujejo alegorične figure sedmih dni, vsak dan posebna. Ura ima obilico figur, ki se gibljejo in naznanjajo čas; tako n. pr. stoji tam zgoraj smrt in udari vsako uro s kostjo na zvonec. Druge figure opravljajo svoj posel ob drugem času, ena n. pr. vselej, kadar bije četrta, druga, kadar bije pol, tretja ob tričetrt. Zgoraj v sredini stoji Kristusov kipec; kadar bije ura poldan, defilira pred

njim vseh dvanajst apostolov; Kristus podeli blagoslov vsakemu, ko gre mimo. Ob istem času zapoje trikrat petelin, ki stoji na stolpičku na levi ter zamahne hkrati s perotnicami.

Vsak dan opoldne se zberejo stotine ljudi, da vidijo in slišijo to čudovito uro. Cerkveni funkcionar pobira vstopnino in zato raztolmači to čudovišče. Zatem tolmači tudi drugo, romanski kor in ostalo cerkev, za vsako reč se pobere posebej majhna pristojbina. Noben popotnik ne zamudi te prilike; na trgu pred katedralo sem videl opoldne okrog petdeset kolesarjev; bili so mladi Belgijci iz Bruxellesa, ki potujejo o počitnicah na kolesih; vsi so prišli opoldne občudovat mehanizem ure. Po cerkvi so nabite določbe za poset in ogledovanje cerkve; podpisan pa je pod njimi »Der Fabrikat des Münsters« in po francoski Le conseil de fabrique de la Cathédrale. Tu se bere med drugim, »... die Kirchenschweizer sind berechtigt, den Fremden Erklärungen zu geben.« Ti »cerkveni Švicarji«, po francosko enostavno »les Suisses«, pa so seveda navadni domači cerkovniki.

Tudi v Strasbourgu so še dobro ohranjeni deli stare trdnjave z obzidjem, vrati in jarki. Obilo je zanimivih starih, lepih zgradb iz 15. in 16. stoletja, ki jih je vse vredno pogledati. Zelo interesanten je alzaški etnografski muzej, ki je nameščen na Quai St. Nicolas, v hiši, ki predstavlja najboljše ohranjen tip strasbourške hiše iz 17. stoletja. Muzej obsega vseh vrst etnografske po-

sebnosti alzaške dežele za sedanjost in preteklost. Po mestu so napeljeni široki kanali; voda v njih skoro stoji. Najbolj sem se čudil stoječim ladjam, ki so pritrjene v kanalih tik ob bregu ter imajo strehe, okna in dimnike; bolj so podobne plavajočim hišam nego ladjam. To so hiše peric, ki sprejemajo tu perilo in hkrati kar na mestu opravljajo svoj posel. Videl sem ljudi, ki so svežnje perila metali pericam kar z brega na ladjo.

V Strasbourgu se kuhinja že približa nemški; tu prinesejo gostu jedi hkrati na mizo, ne zaporedoma kot drugod v Franciji; koncem kosila ali večerje vpraša posebej, če hočeš jesti še sir, in juho ob pričetku ponudi kot samoobsebi umljivo; tudi jedilni list je sestavljen po nemškem vzoru, dasi v francoskem jeziku. Posebno pa se pozna južnonemški vpliv glede piva; tu je zvečer v restavraciji domalo vse pilo pivo iz vrčkov, vino pa se pije manj nego med Francozi. Mislim, da imajo Alzačani obilo one lastnosti, ki se med Nemci imenuje Gemütlichkeit; zvečer sta dva gospodačila pivo in sta po drugem ali tretjem vrčku pričela trkati še z menoj, dasi nisem kazal niti najmanjšega nagnjenja začeti z njima razgovor.

Ampak v enem sem se bil zmotil o Alzačanih. Mislim sem, da so mnogo živahnejši, saj so Porenci in sosedje Francozov. Pa niso živahni. Zdeli so se mi zelo malo temperamentni in premalo veseli; kakor da se vse drži nekam resno in zamišljeno.

Pečat vojvode Bernarda z njegovo podobo

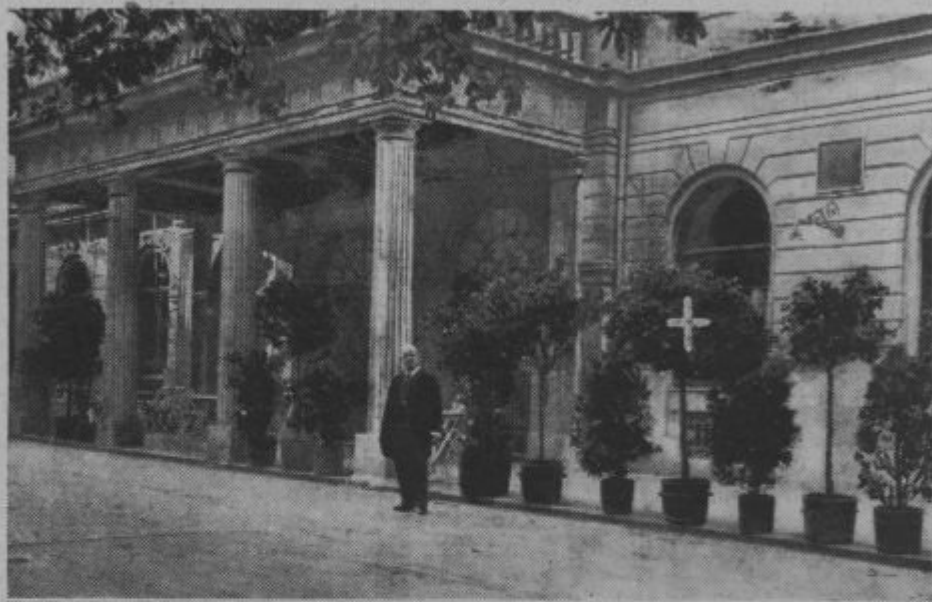
K članku »Pozdravljena, kraljevska Venus«, na str. 466—67.)

VI. K.:

Krotke ptičice.

V zadnjih letih so jeli ljudje spoznavati, da so mesta mnogo bolj zdrava in dosti lepša, ako so med ulicami lepi parki in z raznim drevjem posajena izprehajališča. Tako se vsa novejša mesta zelo razločujejo od starih, nezdravih, kjer so vse hiše kar na kupih.

malo jih je bilo, ki so vedeli za gnezdo. Po hrano je odletavala le v zgodnjih jutranjih urah, čez dan pa je posedala na gnezdu, skritem v gostih vejah. Posestnik restavracije se je vedno bal, da bi kdo ne pregnal zaupljive ptice; najbolj ga je skrbelo, da ne bi ptice zavohala

Ptičje gnezdo (oleander s križ cem) sredi mestnega prometa.

Naša slovenska prestolnica pa ima že dolgo nekatere prav lepe parke, kar pa je še manjkalo, to zdaj izpopolnjujejo.

Parki pa so tudi drugače zelo oživele mestno življenje. Mnogo ptic se je naselilo po njih, največ ščinkavcev, senic in kosov. Ti krilatci postajajo vedno bolj zaupljivi in krotki. Živali pač dobro občutijo, kje jim preti nevarnost in kje so varne. Prav poseben užitek je v lepih pomladanskih jutrih šetati po ljubljanskih sprehajališčih in poslušati koncerte, ki jih zastoj prireajo drobni pevci.

Večina ptic gnezdi po mestnih vrtovih in parkih. Najbolj pogumna in najbolj zaupljiva pa je bila gotovo kosova samica v ljubljanski Zvezdi.

Za gnezdišče si je bila izbrala približno 2 metra visok, košat oleander, ki stoji kraj prometne ceste, med trotoarjem, kjer neprestano hodijo ljudje iz ceste, kjer ves dan drče avtomobili in kaj radi postajajo tik drevesca.

V drevesce je smuknila tako naglo, da jo niso opazili niti mimo gredeči; le

kaka mačka, ki v poznih urah kaj rade lažijo po mestu. Okoli velike noči je izlegla mladiče in upati je bilo, da jih srečno izpelje. Prav v zadnjih dneh, preden so bili godni, pa je zapadel sneg. — bilo je v noči po sv. Juriju. Ta nenavaden mrz je uničil mlade kose.

Lahko si mislimo, kakšno škodo je naredil sneg ptičem zunaj v gozdovih, kjer ni nikakega zavetja! V mestu so bili vendar vsaj malce zavarovani.

Pa tudi druge ptice v ljubljanskih sprehajališčih so se zelo sprijaznile z ljudmi. Prodajalko, ki ima svojo stojnico v Latermanovem drevoredu, dnevno obiskujeta senica in ščinkavec in sta ljubosumna drug na drugega. Ako zasači ščinkavec senico, ko pobira drobtinice ali sedi na roki ali celo na glavi prodajalke, se jezen zaleti v senico. Nasprotno pa tudi senica poči ščinkavca. Lansko leto na Vnebohod se je nudi prodajalki izredno ljubezniv prizor. Hvaležna senička je pripeljala predstaviti svoji dobrotnici vso svojo družinico. Sedem

komaj godnih seničic je sedelo na stojnici, stara pa na roki prodajalke. Ko so pobrale vse drobtinice, je vsa družinica odletela, od tedaj pa se je redno vračala

le starka, do zime, ko je bila stojnica zaprta. Ko se je pomladi prodajalka vrnila, sta se vrnila tudi lanska gosta, ki zdaj vsako dopoldne prihajata na obisk.

Kaj so nam dali vzhodni narodi. Selitev in krogotok človeške omike.

Ne da se tajiti, da je resničen stari rek: »Ex Oriente lux« (luč od vzhoda). Kakor prihaja solnčna luč od vzhoda na zapad, tako se je vsa omika selila od iztoka na zahod ter se od tod zopet vrača k svojemu izhodišču. O tem, kaj smo dobili zapadno omikani narodi z vzhoda, nam pripoveduje zgodovinar Jacobij med drugim sledeče:

Poljedelstvo ima svoje začetke na vzhodu. Dognano je, da so Germani dobili rž, ki jo v severnih pokrajinah po večini sejejo, od vzhodnih Slovanov. Tudi z drugimi žitnimi rastlinami je bilo podobno. O tem, da je bil evropski sever v živahnih stikih z vzhodom, priča tudi dejstvo, da so našli na Švedskem znatno količino arabskega denarja, ki je bil kovan v Kiofi.

Mi, ki smo po veri kristjani, živimo v krogu orientalske vere, čije ustanovitelj ni govoril grški in ki po svojih prilikah nima primere v grški literaturi. Še več: krščanska vera je v protislovju z grškim svetovnim nazorom in je tako globoko prodrla v dušo evropskih narodov, da je Bismark dejal, da socialna demokracija ni nič drugega kot praktično krščanstvo. Namestu na krvnih žrtvah se grade cerkve na svetih knjigah po židovskem vzoru in perzijskem vzgledu. Zvonovi v cerkvah potekajo iz kitajskega bogočastja. Tam so jih uporabljali v ta namen že 2000 let pred Kristusom. Očenaš in molek sta doma iz Indije. Prav tako je vzhodnega izvora duhovništvo in redovništvo. Vera v čarovništvo in vedeževalstvo, ki je še dandanašnji zelo razširjena med našim preprostim ljudstvom, je zaostanek davne dedščine, ki so jo prejeli vsi evropski narodi iz stare Babilonske.

Pišemo črke, ki so bile iznajdene v jutrovih deželah in na papirju, ki ga je prvi iznašel Kitajec. Računamo s številskimi, ki smo si jih izposodili od Arabcev. Tudi tiskanje knjig je bilo na vzhodu znano davno pred Gutten-

bergom, ki ga je pri nas izumel. Magnetično iglo, ki je na morju najboljši kažipot, so spoznali na Kitajskem. Današnji brzjav je nadomeščala na vzhodu še pred križarskimi vojnami pošta z golobi, ki so jo upeljali pri nas šele v 19. stoletju.

Kočija je doma iz Kitajske; smodnik je prav tako doma iz dežele vzhajajočega solnca. Tudi nekatere sodobne vojne naprave so poznali že orientalski narodi. Celo besedni admiral je arabskega izvora: emir el mā pomeni v arabščini gospodar vode. Arsenal je kratica besede: dar es sinaā (hiša za orožje).

Ceremonijali na vladarskih dvorih v Evropi so prišli od vzhoda. Šah je perzijski »rojak«. Pavola, ki si je osvojila ves svet, je azijski produkt. Razne dišave, kava, čaj, sladkor in drugi predmeti, ki jih uporablja ves krščanski svet, so darovi iztoka. V naših vrtovih cveto cvetlice, ki so prišle k nam iz perzijskih in indijskih vrtov. Izgovarjamo razne besede, ne da bi vedeli, da govorimo v jezikih orientalskih narodov: algebra, alkohol, atlas, magazina (magazin), punč, racija, šikana, zofa, tarif itd. Vse so večinoma arabske besede.

Pridobitev ogromnega kulturnega pomena je iznajdba pisave. Iz grško-latinske pisave se je razvila latinica, ki jo piše ves zapadni svet. Ž njo v zvezi je tudi slovanska cirilica. Ta pisava pa poteka od Feničanov.

Za kulturo je prav tako pomemben arabski številčni sistem, ki je nadomestil zelo okorne in za razvoj nesposobne grške črke in latinske značke. S starimi številskimi ni bilo mogoče niti deliti, kamoli izračunavati logaritme ali visoke matematične račune, ki jih zahtevajo sodobno zvezdoslovje, mehanika in druge znanosti.

Samo iznajdba ničle v računstvu, ki je doma iz Indije, velja kot eno največjih dejanj človeškega uma. Na zapadu

se je pojavila ničla šele v 12. stoletju. Poprej so uporabljali namesto ničle piko. V indijskem računstvu so poznali ničlo v 3. ali 4. stoletju, imeli pa so jo tudi Kitajci in celo rdečepolti Indijanci pred prihodom Krištofa Kolumba v Ameriko. Tudi v geometriji so orientalski narodi položili temelje, ki si brez njih ne moremo misliti napredka evropske tehnične omike.

Kakor smo že omenili, je tudi tisk doma od vzhoda. Glede izuma papirja manjkajo točnejši podatki; znano je le, da je Kitajski produkt. Pergament (po mestu Pergamu v Mali Aziji) in papirus sta bila v starih časih zelo draga, zato je imela srednja Azija cele biblioteke iz brezove skorje; južnoindijski rokopisi so bili spisanj na palminem listu. Kitajci so rezali črke v bambusove palice. Šele kakih 100 let pred Kr. rojstvom je izumel Kitajec Tsai Lun primernejši material za pisanje; zmes iz drevesnega stržena, konoplje, cunj in ribjih mrež. Tak papir se je zavijal kakor sukno. Najstarejši kos papirja je shranjen v berlinskem vseučilišču in poteka iz l. 399.

Industrijo papirja, ki se je tekom časa razširila daleč po vzhodni Aziji, je prinesel brat Džafer - Berkmekide l. 795. v Bagdad in se je dobro vpeljala v vseh deželah Mohamedove vere. V 12. stoletju je prispel papir v romanske, v 14. stoletju pa v germanske dežele.

Prve odtise na papirju so poizkusili Kitajci; v 6. stoletju so tiskali z lesenimi stranmi. To se je kasneje na vzhodu zelo razvilo. Že l. 1330 se je tiskala sveta knjiga »Intri« v 1000 izvodih. Znano je, da so l. 1293, po kitajskem vzorcu tiskali bankovce.

Če bi hoteli popisati, koliko so posneli zapadni narodi od vzhodnih na gospodarskem, umetnostnem in slovstvenem polju, bi morali prav za prav izpisati cele strani Jacobijevega spisa. Omenjamo le najvažnejše: Zlata valuta, ki nam dela pravkar toliko težkoč, je babilonska iznajdba. Zanimivo je, da so odredili odnos srebra nasproti zlatu na podlagi zvezdoznanskih računov in sicer na razmerju solnčne in mesečeve poti. Bankovci, katerih teža (ali lahkoto) smo tudi v zadnjih letih dodobra občutili, imajo svoje očete v Kitajcih, za menice in menično pravo so »obogatili« svet Kitajci, a čeki so

doma iz Perzije. Prve niti narodnogospodarske vede vodijo na Kitajsko.

V umetni obrti niso bili vzhodni narodi samo začetniki, ampak tudi mojstri, ki jih današnja doba jedva prekosí, ali pa jih sploh ne more nadkriliti. Luksuzno blago je sploh iztočnega izvora tako svila kakor preproge, ki veljajo še danes za toliko več, za kolikor so delo orientalskih rok. Stavbarstvo, kiparstvo in slikarstvo so nastali na azijskih in afriških tleh in Grki so zahajali tja v šolo, kakor so se Rimljani učili pri Grkih in tako naprej. Azijska umetnost, polna pestrosti in domišljije, je celo v novjšem času že ponovno oplodila zapad, kakor sega vpliv indijskega mišljenja globoko v naše dni in so se mu podvrgli nekateri filozofi in mnogi verski oznanjevalci. (Tako se stari budizem, nauk o selitvi duš in podobni verski nazorj prav v naših dneh zopet ožnanzajo in širijo po evropskih kulturnih središčih). V slovstvu je prav tako vse polno orientalskih vplivov: koliko je vplivalo samo sv. pismo stare in nove zaveze, ki ni delo enega samega naroda, ampak so v njem zbrani duševni zakladi daljnih iztočnih narodov (dokazani so mnogi indijski vplivi) in posebej še v stari zavezi narodov, ki že zdavnaj ne tlačijo več zemeljske skorje. Dognani so vplivi jutrovskega naroda na razne evropske epopeje (junaške pesnitve) ter na umetno pesništvo: tako se opažajo vzhodni motivi pri dveh največjih pesnikih: Danteju in Goetheju, da ne omenjamo drugih. V obsežni knjigi bi komaj našteali te raznotere vplive iz vseh časov in narodov.

Že tu našteji podatki so zgovorna priča vzajemnega izmenjavanja gmotnih in duševnih dobrin med narodi in dokaz velikolepega kulturnega toka od vzhoda na zahod in od zapada na vzhod. Evropska samozavest se sicer pri tem znatno zmanjša, pridobi pa zavest o človeškem edinstvu in o velikem razvoju, ki še čaka svet, če bo sta vzhod in zahod bolj smotreno in globlje ko doslej izmenjavala gmotne in duševne dobrine.

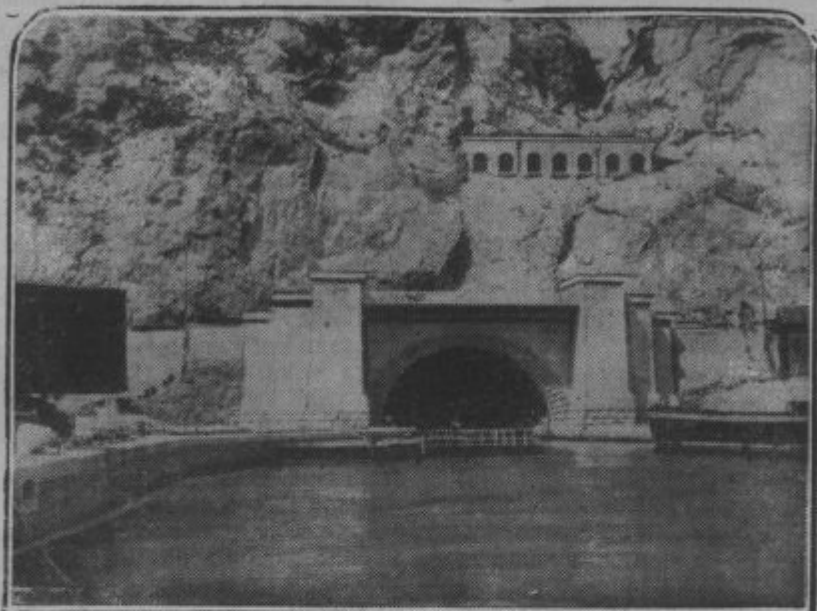

P. V. B.:

V znamenju tehničnega napredka. Predor kanala de Rove pri Marseilleu.

Vsak tujec, ki pride danes v Marseille (izgovori Marsej), največje francosko pristanišče ob Sredozemskem morju, si ogleda dve monumentalni stavbi, ki ju je pred dnevi slovesno otvoril predsednik

polno strojev in stavbnega gradiva. Pri vstopu so nam povedali, da je treba za obisk stavbišča in predora posebnega dovoljenja, ki ga nismo imeli. Ali pomagali smo si z napitnino in je šlo. Z nami

Vhod v predor kanala de Rove.

francoske republike g. Doumergue. Prva je krasno stopnišče, ki vodi z železniške postaje na griču navzdol v mesto, druga pa je predor kanala de Rove, ležečega kakih 5 km zahodno od mesta.

Bilo je vetrovno, a krasno jutro, ko sem krenil lani v avgustu z dvema tovarišema v okolico Marseilla, da bi si ogledali predor de Rove. Vlak nas je popeljal za en frank v mestece Estaque, zapadno od Marseilla ob morju. Od tu smo morali peš po lepi cesti ob obrežju. Pokrajina ima čisto južni značaj. Po vrtovih okoli krasnih vil rastejo velike palme. Tu je paradiž marseillskih bogatašev. Bril je hud, hladen veter — znani provansalski mistral — in je prijetno hladil ozračje. Za nas severnjake je tako vreme po strašni moreči vročini upravičeno imenitno, ali domačini mu pravijo »mauvais temps,« slabo vreme, čeprav sije s kristalno čistega neba gorko sonce.

Čez četrť ure smo prišli do predora. Pred njim je bilo ogromno stavbišče,

je krenil eden izmed nadzornikov in nam razkazoval to pomenljivo napravo.

»Tunnel de Rove« je predor za kanal, ki veže Sredozemsko morje z Rhonom, Rhenom in Seino. Ta kanal se začneja oziroma konča ob morski obali. Predreti mora gričevje Chaîne de l'Estaque, ki leži vzporedno z morjem. Nato vodi preko notranjega morja Etang de Berre proti severu.

Tunel je s pročeljem vred monumentalno delo in zapusti v človeku mogočen vtisk. Predstavite si ogromen tunel, po katerem pa ne teče železnica, marveč najmanj tri metre globoka voda. Dolg je 7200 metrov, širok 22 metrov in visok (od vodne površine 15 in pol metra. Na vsaki strani je meter širok pločnik, tako da lahko hodijo tudi pešci. Vodnik nam je pravil, da so zadeli na močne izvirke, ki pa se zdaj izlivajo v kanal. Stopil sem po stopnicah k vodi in jo poizkusil. Zdela se je gorsko čista, in

zares: skoraj nič ni bila slana. Predor teče v ravni črti, zato se vidi v daljavi severna odprtina. Človek se čudi, da je do nje več kot 7 km.

Kakor nam je razlagal naš vodnik, se je lotila tega mogočnega dela trgovska zbornica v Marseillu še pred svetovno vojno. Financirala ga je večinoma sama. Vojna ni ustavila dela. Letos, devet let po končani vojni, je bil predor dovršen in izročen javnemu prometu.

Koliko je pridobila s tem kanalom, oziroma predorom vsa Francija, priča to, da poslej lahko vozijo parniki preko vse Francije od enega morja do drugega. Širina je tolika, da se lahko srečujejo tudi velike ladie.

Ko je inženjer Riquet v 18. stoletju zgradil Canal du Midi, ki veže Sredozemsko morje z Gaskonskim zalivom, ga je občudoval ves svet (Sueza in Paname takrat še ni bilo!) in znameniti pesnik Boibau je slavil

»... les deux mers étonnées
De voir unir leurs eaux aux pieds des
Pyrénées.«

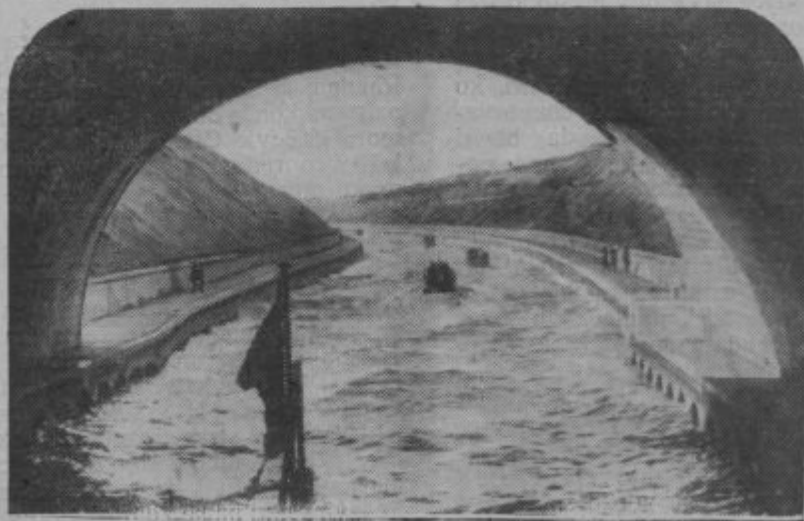
Dandanašnji je Canal du Midi, takrat eden izmed čudežev sodobne tehnike, že nezadosten. Treba ga bo znatno razširiti, tako da ne bo uporabljen samo za ladje s ploskim dnom, ampak tudi za velike parobrode francoske trgovske in vojne mornarice: to bo direktna zveza severne vojne luke Bresta z južno vojno lukco Toulonom. V vojni dneh bi bila ta zveza še posebej zelo važna,

zakaj prihranjena bi bila dolga in nevarna pot okoli Španije skozi Gibraltar.

S kanalom de Rove pa je Marseille, vrata Sredozemskega morja in Orienta, zvezan z Le Havrom, vrati kanala la Manche in Anglije, in z Oceanom, pa tudi s Strasbourgom, renskim pristaniščem za Nemčijo, Nizozemsko in Severno morje; preko Rena pa tudi z Baslom in Švico. Iz tega lahko posnamemo, kako velik pomen imata prekop in predor za francosko trgovino. Francozi so lahko zares ponosni na to delo; ž njim so pokazali vsemu svetu, da je Francija vez med severom in jugom in da je tako sredozemska kakor oceanska dežela.

Nova vodna proga pa veže tudi tri bližnje sosesde, ki so bili dosihmal ločeni drug od drugega: mogočno reko Rhone, ki jo je imenoval slavn francoski zgodovinar Michelet »taureau furieux«, trgovsko pot Feničanov, Grkov in srednjega veka, »bika«, ki so ga ukrotili francoski inženjerji pred kakimi štiri-desetimi leti; krasno notranje morje, Etang de Berre, s temnomodro vodo sredi belih gričev, najlepše naravno pristanišče Evrope s svojimi 15.000 hektarji površine in globočino do 10 metrov; slednjič pa Marseille, največje pristanišče Galije in Francije v teku zadnjih 25 stoletij.

Ti trije so neposredni sosedje, a zemeljske ovire so jih ločile med sabo: Proti morju odprt Marseille ni imel plovne poti v notranjost dežele, Rhone

Konec predora

ima sicer v prekopih zvezo z Renom na eni in s Seino na drugi strani, vendar pa se pred izlivom v morje razdeli v več neplovnih rokavov. Rimski vojskovodja Marij, ki je pri izlivu Rhone čakal na Cimbri, je dal skopati s svojimi vojniki prvi kanal, ki je dobil ime po njem: Fossae Mariana. V proštem stoletju so Francozi zgradili prekop od Arlesa v Bove, ki ga zdaj razširjajo in poglobljajo: to je pravi izliv velike reke v morje.

Med obema je ležal stoletja zapuščen in neizrabljen krasni Etang de Berre, ki ga je Napoleon imenoval »un scandale économique«. Zdaj je ta »sramota« odpravljena. Okoli njega se je razvila

med vojno cvetoča industrija, cela vrsta tovarn za kemične proizvode, za smodnik, za žvepleno kislino itd. Zdaj pa bodo začeli voziti skozi tunnel de Rove po veliki, mirni vodni površini parobrodi in kmalu se bo izpremenil Etang de Berre v ogromno pristanišče.

Tako bo tedaj Sredozemsko morje zvezano preko celine s kanalom la Manche in Severnim morjem, francoske pokrajine pa bodo še tesneje združene med seboj in hkrati bolj odprte mednarodnemu prometu.

Brez dvoma pomeni otvoritev predora kanala de Rove velik tehničen dosežek.

Ant. K. C.:

Krajišniki.

Avstrijska diplomacija je ob južni meji vzdolž turškega carstva postavila živid zvestih in junaških podanikov. Tamkajšnji narod, največ Hrvati, na vzhodu Srbi in nekaj Vlahov, je prekrstila v »cesarske ljudi« ali graničarje, krajišnike. A noben pritisk — jezični, politični, gospodarstveni — v Vojni Krajini (1702—1873) ni mogel predruščiti značaja poštenemu, potrpežljivemu krajišniku. Istinite zgodbe iz leta 1860, pričajo o tem.

Pešec (haramija) se je moral s 3 glid na mesec oblačiti in hraniti! Spričo tega je moral biti prav previden pri kupovanju. Tako pride lički prostak z oguljeno opravo v Karlovec in stopi v trgovino, kjer je uzrl rdečo sukno. Prodajalec prinese zajeten zavoj, a naš graničar ga premeče sem in tja, ga preceni, naposled pa pokaže na sredino, rekoč mirno: »Daj, izreži mi tukaj od svojega sukna za groš!«

Z njim je prišel boter iz iste vasi, vođeč s seboj svojega sinka. Na zvoniku jame ura biti poldne. Oče vpraša: »Stev, koliko je ura?« Mali šteje in šteje pa dé očetu: »Četiri male i dvanajst velikih!«

Sosed Andrija in Peter sta se včasih menila, kako bi cesarskim slugam otela tobak, ki sta ga z gnojem in žnojem gojila. »Ako ga osušim, preden pride mož postav, si pripravim lulo kraljeviča Marka, izvrtam si cev kakor ovnovski raženj, sedem pod lipo v hlad in bom pihal preko ceste ko lukmatija. A če se pritihotapi kateri tistih vohavsov in me pobara: Kakšen je? mu odbi-

jem pod nos dva tri dime pa zakličem Mihaljevec — eršto klas! Niks Trafik! nego za mojo brado!«

Navzlic takemu junačenju, se je graničar naproti službenikom vselej vedel brezhbno. Neki Luka se je vinjen vračal iz pivnice, na glavi mu »profuštrani cilindar« (takrat so preganjali cilindraše), a na životu preko srajce in hilač obnošena uradniška suknja 9. plačilnega razreda. Sreča se z vozom in zakriči: »Na stran, kmetavsi!« Ali izpod odeje na onem vozu se pomoli Pilip v uniformi 8. dietnega razreda ter zagrmí: »Kaj je to? Subordinacija!« Luka, ugledavši večjega človeka od sebe, sname obtočeni cilindar, a tedajci spozna svojega prijatelja in klikne veselo: »Glej, glej, gajdaš Pilip!« — »No, no, pijani Luka!« se odzove tovariš in se objameta.

Od l. 1860, ko so se v deželi uvedle razne upravne novotarije, je bilo odrejeno, da se v bodoče morajo namerščencem in služabnikom izdajati spričevala in sicer povolna. Neka gospa poročnikova se zateče k občinskemu pisarju, naj ji sestavi svedočbo za služkinjo. Ko je iztisla cel koš obdolžitev, radi katerih odpušča krščemico, je nepismena lajtnantica zložila skupaj s pisarjem takole spričevalo: Ana Marličič, rodod iz dolnje Poljane, je služila pri meni leto dni — manj 10 mesecev. V tej dobi se je marljivo ponašala — na uličnih vratih. Bila je dovoljna — v obleki, skrbna — zase, hitra — v izgovarjanju, prijazna — z moškimi, zvesta — svojim ljubincem, poštena — kadar

je bilo vse zaklenjeno, Lenka Matijević, službodavka, ces. lajtmanuša, svojerodni križec.

Isto leto je prineslo Vojni krajini ljuto razočaranje. Z novo ces. naredbo se je dopuščala hrvaščina v javni službi, uradih in šolah, »mit Ausnahme der Militärgränze«. Ubogi graničarji bodo še naprej tesali švabščino, ki jim je delala toliko preglavice. Največ je trpela graničarska deca. Učitelj, c. stražmešter, vpraša nekdanjega šolskega slugo, c. kaplara: »Peter, si namočil šibe?« »Na službo, sem!« — »Prinesi jih, da boš našeškal paglavce, ki se nočejo odvaditi šokačkemu lajanju. Pripravite se, otroci! Ti, Ilija, lezi prvi!« Ilija pod udarci: »Jao, majčice moja!« Uč.: »Ker joče šokački, mu pritisni še dve mastni!... A sedaj lezi ti, Martin!« — Martin: »Au weh, Mutter meine!« — Uč.: »Tako je lepo! Ker znaš plakati po nemško, pa vstani!«

Velika je bila muka z nemščino tudi za dekleta, ki niso hodila v šolo. Pride vojaški zdravnik in pregleda bolno devotko. Vrnivši se za nekaj dni, vpraša mater: »Kje pa je dekle, kdo ji je dovolil vstati? To bo njena smrt!« Mati strmi preplašena v zdravnika, rekoč: »Moja hči malo lomi nemščino, pa se je po vaši odredbi z zdravili odpeljala v drugo selo h kumi!« — »Po moji odredbi?« — »Seveda, gospod doktor! Saj ste rekli: Fahren Sie mit der Medizin fort!«

Jovan in Grga sta bila bistro glave. V carski službi sta prirnila do straž-

mestra, za silo tolkla nemščino, a niasava jima je bila vzorna kaligrafija. Nekoč zbereta svoje krvave prihranke ter se napotita v glavno mesto, v Zagreb. Ondi se je bogme vse pohrvatilo, pa se je treba šele privaditi. V llici piše »Narodna brijačnica i češljaonica«. Jovan bulji v Grgo: »Ti si brihtnejši od mene! Jeli? Brijačnica naroda, to utegne biti naš Steueramt, ampak kaj pomeni »češljaonica«? — Grga razmišlja in šteje na prste: »Češljati (lan) — počesati — premikastiti — premlatiti... pobre, našel sem! To znači po priliki: Das mit einer nationalen Prügelanstalt vereinte k. k. Steueramt!«

Nagledavši se čudesa, sta se možakarja odpravila domov v svojo vas. Grga je ponesel celo novine pa jih čital slednji večer. Ko se prvič zopet sestane z Jovom, ga vpraša: »Jovane, brate, kaj si čul novega?« Jovan se zamračí: »A kaj ti mene vprašuješ? Ti si v mestu kupil novine, pa jih čitaš! Ali kaj takega piše v njih?« Grga resno in slovesno: »Pišejo, da bo leta 1868. konec sveta!« Jovan se zdrzne: »Je li mogoče? Pa bo mar prepala tudi granica, a...« Grga: »Jaz menim... da ne bo!« Jovan: »Kako, da ne bo?« Grga vzame vivček iz ust: »To vsaj ne bi bilo pravično. Vidiš brate! Ko nas že poldrugo stoletje izključujejo od vsake boljše usode drugih narodov v monarhiji, bi tedaj bilo pravično, da milostivi Bog ono poslovico uporabi na konec sveta »mit Ausnahme der Militärgränze!«

Iz najnovejše ruske književnosti.

I. Babel* Priščepa.

Skušam priti v Lešnjuv, kjer se je nastanil glavni divizijski štab. Z menoj potuje Priščepa, mladenič iz Kubana, ki neprenehoma govori in klepeče. Prelikan komunist je, bodoči podnajemnik sob za samce, raztresen sifilitik in lažnik, da mu ni enakega. Obleden je v kosaški plašč iz izbranega suknja malinove barve, s toplo oglavnico, ki mu visi zadaj preko ramen. Med potjo mi je pri-

povedoval o sebi. Nikoli ne bom pozabil njegove zgodbe.

Lansko leto je bil Priščepa ušel belim. Iz maščevanja so vzeli njegove stariše za talce in so jih pozneje ubili. Imetje so si prisvojili sosedje. Ko pa so komunisti pregnali bele iz Kubana, se je Priščepa vrnil v svoj rodni kraj.

Zjutraj je bilo, ko je prišel. Jedva se je bilo zdanilo; zaspani kmetje so zevali od izprijene soparice; Priščepa je najel voz in šel po vasi pobirat gramofone, vedra za kvas in z vezenjem okrašene brisače. Hodil je v črnem kocinastem plašču s kindžalom za pasom in vlačil voziček za seboj. Obiskal je vsako hi-

* Prinašamo dve črtici J. Babela, ki slika v svojih spisih rusko revolucijo in nam bladno, brez tendence predočuje njene grozote. Babel je sicer boljševik. Črtici »Priščepa« in »Smrt v večerni zarji« potekata iz leta 1920.

Ured.

šo. Za njim so ostajali krvavi sledovi. Kjer je našel kak materin predmet ali očetovo pipo, je poklal starke in pse, ki jih je bil obesil nad vodniake ter pomazal ikone. Prebivalci so zamišljeno opazovali njegovo početje in kadili pipe. Mladi kozaki so se razkropili po stepi in računali. Račun je naraščal in taborišče je molčalo.

Ko je Priščepa končal, se je vrnil v opustošeno očetovo hišo. Uredil si je pohištvo, ki so ga sosede vrnili. Vse je moralo biti na tistem mestu, kakor je bilo za deških let. Potlej je poslal po vodko. Zaklenil se je v sobo in pil

48 ur. In pel je in jokal in sekal mize s sablo.

Tretjo noč so v taborišču opazili, da se nad Priščepino hišo vali dim. Opečen in raztrgan, opotekajočih se nog je vlekel Priščepa kravo iz hleva, ji vtaknil revolver v gobec in sprožil. Zemlja se je zakadila pod njim, iz dimnika je švignil sinji košobar plamena in se izgubil, v hlevu pa je zamukalo zapuščeno tele. Požar je bleščal kakor svetla nedelja. Priščepa pa je podrezal konja, zalučil v plamen čop svojih las in izginil...

I. Babel: Smrt v večerni zarji.

Bližala se je bitka. Opoldne je dirjal mimo nas divizijski poveljnik Koročajev, tesno zavrt v črn plašč. Zašel je v nemilost in je zdaj iskal smrti. Zaklical mi je v teku:

— Naše zveze so pretrgane. Radzivilov in Brodij sta v plamenu.

In je zbežal vihrajoč, ves črn, z zenicami kakor dva oglja. Na ravnini, ki je gladka kakor miza, so se razvrščale brigade. Solnce je tonilo v rdečem prahu. Ranjenci so jedli v jarkih. Sestre Rdečega križa so se razkoračile po travi in polglasno pele. Afonki izsledovalci so pregledovali polje, iskali mrtve in konjsko opremo. Afonka je šel mimo mene in mi dejal:

— Pobili so nas. Dva in dva je štiri: sumničijo divizijskega poveljnika. Odstavili so ga... Borinci sumničijo...

Poljaki so se približevali gozdu. Že so bili tri vrste proč od nas. Nekje v bližini so nastavili strojnice. Krogle so žvižgale in stokale. Njih stokanje je postajalo neznosno. Mandrale so zemljo in jo izkopavale. Poveljnik našega polka Vitigajčenko je ob belem dnevu smrčal; v snu je nenadoma zavpil in se predramil. Obraz mu je bil zmečkan; videli so se rdeči sledovi po nepravilnem ležišču. Žepe je imel polne sliv.

— Pasja vera, — je rekel togotno in izpljunil pečko. — Ta pa je neprijetna. Timoška, zastavo!

— Kaj? Ali pojdemo? — je vprašal Timoška, potegnil iz stremena palico in razvil zastavo z veliko zvezdo in napisom: Za III. internacionalo!

— Bomo videli! — je siknil Vitigajčenko in divje zavpil: — Na konje, dečki! Trobentači, zatrobite na poplah!

Trobentači so zatrobili. Škadroni so se uvrstili v kolone. Iz jarka je stopil

ranjenec. Zasenčil si je oči z dlanjo in rekel Vitigajčenku:

— Taras Grigorjevič, jaz sem delegat. Zdi se mi, da ostanemo tukaj...

— Ali se boste lahko branili? — je zamrmral Vitigajčenko in vzpodbodel konja, da se je vzpel na zadnje noge.

— Mislimo. Taras Grigorjevič, da bo šlo. — je rekel ranjenec za njegovim hrbtom.

— Le nič ne tarnajte, — se je obrnil Vitigajčenko — ne bojte se, ne bom popustil.

Da! je znamenje za odhod.

V tem trenutku je zazvenel glas mojega prijatelja Afonke Bide, jokav ženski glas:

— Nikar ne dirajte, Taras Grigorjevič. Pet vrst je do tja. Ni sile; do Vnebovzetja dospes, da boš hruške klatil...

— Korakoma! — je zapovedal Vitigajčenko, ne da bi povzdignil oči.

— Če je sum o glavarju upravičen, — je zašepetal Afonke, zadržavši konja — če so ga odstavili, tedaj namaži z milom podkolenice in strgaj zaponke. Pika!

Iz oči so se mu udrle solze. Pogledal sem ga na debelo in se začudil. Afonka se je naglo vrtel okoli samega sebe kakor vrtiljak, popadel je svojo kapo, zahropel in kriče izginil.

Griška s svojim artiljerijskim vozom in jaz sva ostala sama. Do večera sva se potikala med ognji. Glavni divizijski štab je izginil. Ostali oddelki naju niso hoteli sprejeti. Poljaki so bili zasedli Brodij, a so jih v protinapadu pregnali. Zavila sva z Grišo k mestnemu pokopališču. Tedajci je planil izza nagrobnih kamnov poljski izsledovalni oddelek in jel streljati na naju. Griša se je ozrl. Voz je škripal z vsemi štirimi kolesi.

— Griša! — sem zavpil med žvižganjem krogel in vetra.

— Neumnosti! — je odvrnil žalostno.

— Izgubljena sva! — mi je ušlo v smrtnem strahu.

— Izgubljena sva, očka.

— Ah, čemu trpe ženske z nami, — je odvrnil še žalostneje. — Čemu zaroke, poroke; mar za to, da se botri masté na svatbi?

Na nebu je zableščal rdečkast rep in ugasnil. Mlečnobela pot se je izgubljala med zvezdami.

— Smešno se mi zdi, — je rekel Griša bolestno in pokazal z bičem na moža, ki je sedel ob cesti — smešno se mi zdi, če pomislim, da ženske trpijo...

Mož, ki je sedel ob cesti, je bil telefonist Dolgušjev. Noge so mu ležale daleč narazen v dveh smereh. Nepremično je strmel v naju.

— Jaz — je dejal Dolgušjev, ko sva se približala — jaz bom umrl. Mar ne?

— Res je — je odgovoril Griša in ustavil konja.

— Bo treba izstreliti zame še eno patrono — je rekel Dolgušjev počasi in resno.

Bil je naslonjen na drevo. Čevlji so bili razmetani po trati. Ne da bi bil odmaknil oči od mene, si je previdno odpel srajco. Trebuh mu je bil raztrgan; črevesa so se razlezla po kolenih, a videlo se je, kako še utriplje srce.

— Če pridejo Poljaki, se jim ponorčujem. Vzemí dokument in piši moji materi. Povej resnico.

— Ne, — sem rekel zamožklo in vzpodbodel konja.

Dolgušjev je raztegnil po tleh dlani svojih posinelih rok in jih molče ogledaval.

— Beži, — je zamrmral, — beži, podrepnik!

Pot me je obilil po životu. Strojne puške so rožljale vedno hitreje — histerična trdovratnost! V daljavi se je z vedno črno zarjo v ozadju pojavil Afonka Bida in naglo jezdil v našo stran.

— Počasi, počasi napredujemo! — je veselo vzkliknil od daleč. — Kakšen sem pa imate tu-le?

Pokazal sem mu Dolgušjeva in odšel.

Govorila sta kratko. Nisem čul njunih besed. Dolgušjev je izročil svojo knjižico načelniku oddelka. Afonka jo je vtaknil za škorenj in ustrelil Dolgušjeva v usta.

— Afonija — sem rekel s pomilovalnim usmevom in stopil h kozaku, — Jaz nisem mogel!

— Brž se poberi! — mi je odvrnil in prebledel. — Ubijem te. Vi očalarji imate z nami toliko usmiljenja kakor mačka z mišjo.

In je napel betelina na samokresu.

S počasnim korakom sem odšel proč in se nisem ozrl. Čutil sem, da mi gomezi mraz po hrbtu. Kakor da bi lezla smrt.

— Pazi! — je zavpil Griša za mano. — Ne delaj neumnosti. — Zagrabil je Afonko za roko.

— Ti hlapčevska kri, ti! — je vpil Afonka — mojim rokam ne bo ušel!

Griška me je dohitel pri ovinku. Afonke ni bilo več. Odšel je v drugo smer.

— Vidiš, Griša, — sem rekel — danes sem izgubil Afonko, svojega najboljšega prijatelja.

Griška je potegnil izpod sedeža zmečkanu jabolko.

— Jej, — mi je rekel, — prosim, jej!

Sprejel sem miloščino ter z žalostjo in pobožnostjo snedel Grišino jabolko.

(Prevel R. P.)

Žena in sport.

Ameriška prvakinja v tenisu mrs Mallory je nedavno trdila da so vse žene slabe v zgubi, da nameré ne morejo ravnodušno prenašati nesreče. »Ženske niso sposobne za tenis; so razburljive, ljubosumna bitja; ne morejo prikriti svojih čustev in postanejo neznosne, če se obrne sreča proti njim.« Ta obtožba radi slabega obnašanja pri sportu pa je sportnice zadela v živo in razne odlične angleške tenis igralké so skušale izpodbiti mnenje mrs Malloryjeve. Priznajo sicer, da žena ne prenese tako mirno neuspehe v sportu kakor moški, razlagajo pa si to tako, da se moški že dalj časa pečajo s sportom in so tedaj bolj vajeni prikriti svoja čustva, na drugi strani pa čutijo ženske svojo zmago ali poraz globlje radi tega, ker se udajo igri z dušo in telesom; ker pa imajo strastnejši temperament, jih moramo tem bolj občudovati, če mirno in dostojno prenašajo usodo premagank. Sicer pa se vse žene ujemajo v tem, da tista, ki je dobra sportnica, ne pokaže razburjenja, če zgubi igro. Vendar pa so angleške sportnice toliko previdne, da se glede tega vprašanja niso obrnile na moške.

Baršun poravnaš, ako ga držiš takq, dolgo nad vodeno soparo, da postane vlažen. Potem vleci z levo stranjo (narobe) baršuna enakomerno in počasi preko vročega likalnika, ki ga postavi postrani.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

12

Besedilo 19. lekcije v fonetski pisavi:

(la-grip. tre-nôbrô-malad a-epinal. epinal, sez živje. telegram matj. lepidemi-da-grip, ki-a-je de-ravaž da-zün-gräd-parti dla-ir-s, sevi-takt-tümä d-ja-režjô depinal, u plüzjœr-milje-da ka sô-sinjale.))

20.

LA LIGNE¹ AERIE²NE³ ANTIBES⁴. AJACCIO⁵-TUNIS⁶ VA ETRE⁷ OU-VERTE⁸ AU SERVICE⁹ POSTAL⁹.

Le secrétariat¹⁰ général¹¹ des P T T.¹² communique¹³ la note¹⁴ suivante.¹⁵

La ligné aérienne Antibes-Ajaccio-Tunis sera¹⁶ ouverte au service postal à partir du¹⁷ 24 février courant.¹⁸

Les départs¹⁹ auront lieu:²⁰

D'Antibes, les lundis²¹ et jeudis,²² à 8 heures²³ (arrivée²⁴ à Tunts le jour même²⁵, vers²⁶ 16 h.²⁷ 30).

De Tunis, les mardis²⁸ et vendredis,²⁹ à 8 heures (arrivée à Antibes le jour même, vers 14 h. 30).

Les su-taxés³⁰ applicables³¹ aux correspondances³² à acheminer³³ entre³⁴ la France³⁵ et la Corse, d'une part,³⁶ et la Tunisie,³⁷ d'autre part,³⁸ sont³⁹ les suivantes:

jusqu'à ⁴⁰ 10 grammes	0 fr. 80
de 10 à 20 grammes	1 fr. 30
de 20 à 50 grammes	1 fr. 80
de 50 à 100 grammes	2 fr. 50
au-dessus ⁴¹ de 100 grammes	2 fr. 50
pour les premiers 100 grammes, plus ⁴²	
1 fr. 50 par 100 grammes ou fraction ⁴³	
de 100 grammes d'excédent. ⁴⁴	

(Le Quotidien, 24. 1. 1927.)

¹ (la-linj)	linija, črta, proga
² (-erjœn)	zračna, zrakoplovna
m. aérien (aerjœ)	
³ (atib)	[mesto ob francoski Rivieri]
⁴ (ažaksjo)	[glavno mesto otoka Corse (kors), it. Corsica]
⁵ (tünis)	[glavno mesto istoimenske franc. province v Sev. Afriki]
⁶ (va-ctr)	gre bit = bo
⁷ (uvrî)	odprta
m. ouvert (uvr)	
ouvrir (uvrî) odpreti, otvoriti	
⁸ (o-servîs)	[mesto: à le service]
	za promet
⁹ (postal)	poštni; ž. postale
¹⁰ (la-sakretarja)	tajništvo
¹¹ (ženeral)	splošen, glaven

¹² (petete)	okrajšava za Postes, Télé-graphes, Téléphones (post, telegraf, telefon)
¹³ (komünik)	priobčuje
c mmuniquer (komünike)	priobčiti, objaviti
¹⁴ (la-nôr)	opazka, objava
¹⁵ (sôivât)	sledeča
¹⁶ (sra)	bo
¹⁷ (a-partir-dü)	od . . . naprej
¹⁸ (k-râ)	tekoč
¹⁹ (le-depar)	odhodi
²⁰ (orô liô)	se bodo vršili
avoir lieu (avwar ljô)	vršiti se
	[dobesedno: imeti prostor]
²¹ (le-lüdi)	ob pondeljkih
²² (e-žödi)	in torkih
²³ (a-üitœr)	ob 8 uri
²⁴ (arive)	prihod
²⁵ (la-žur-mœm)	isti dan
²⁶ (vr)	proti, okoli
²⁷ okrašava za heures	
²⁸ (le-mardi)	ob torkih
²⁹ (e-vâdrädi)	in petkih
³⁰ (le-sürtaks)	dodatne pristojbine
³¹ (aplikabl)	uporabne; določene
³² (o-kœrœpôdäs)	za korespondenc., za do-pisovanje
³³ (a-ašmine)	za napotit., odpravit
³⁴ (äir)	med
³⁵ (la-fräs)	Francija
³⁶ (dün-par)	na eni strani
³⁷ (la-tünizi)	[at Tunis] Tunizija
³⁸ (dœtr-par)	na drugi strani
³⁹ (sô)	so
⁴⁰ (žüska)	do
⁴¹ (o-däsi)	nad
⁴² (p ü) ali (plüs)	plus, več, in še
⁴³ (fraksjô)	ulomek, del
⁴⁴ (eksedä)	prebitek

Razlaga.

12. Tedenski dnevi.

Les jours de la semaine.

(le žur dâ la-smœn)

dimanche	(dimâš)	nedelja
lundi	(lûdi)	ponedeljek
mardi	(mardi)	torek
mercredi	(mœcrädi)	sreda
jeudi	(žödi)	četrtek
vendredi	(vâdrädi)	petek
samedi	(samdi)	sobota

Vsa imena dnevov so moškega spola.

13. Sedanjik

pomožnih glagolov avoir (avwar) imeti in être (etr) biti.

j'ai	(že)	imam
tu as	(tû-a)	imaš

il a	(i la)	ima
nous avons	(nu-zavō)	imamo
vous avez	(vu-zave)	imate
ils ont	(il-zō)	imajo
je suis	(že-sli)	sem
tu es	(tu ε)	si
il est	(i-le)	je
nous sommes	(nu-sōm)	smo
vous êtes	(vu-zet)	ste
ils sont	(il-sō)	so

Glagola avoir in être se zato ime-nujeta pomožna glagola, ker se z njih pomočjo tvorijo oblike sestavljenih časov.

Une association¹ d' Idées.²

— Comme³ c'est⁴ joli,⁵ le Nil⁶ quand⁷ il débord⁸! Mais⁹ à quoi¹⁰ penses-tu?¹¹

— Je pense que¹² ça¹³ doit être¹⁴ comme ça¹⁵ à la maison¹⁶ . . . j'ai laissé¹⁷ le robinet¹⁸ ouvert!¹⁹

¹ (ü-nasosjasjə)	zve a. veza, asociacija
² (ide)	misli
³ (kōm)	kako
⁴ (sə)	to je
⁵ (žoli)	lep. -o; ljubek, ljubko
⁶ (la-nil)	[reka v Egiptu]
⁷ (kə)	kadar, ko
⁸ (til-deborde)	poplavi, stopi če: bregove
déborder (deborde)	poplaviti, čez bregove stopiti

⁹ (mə)	toda
¹⁰ (a kwa)	na kaj
¹¹ (pəs-tü)	misli ti
penser (pəse)	misli ti
¹² (kə)	da
¹³ (sa) skrajšuna i	cela (sla) to
¹⁴ (dwa-tətr)	mora biti
devoir (dəvwar)	morati
¹⁵ (kōm-sa)	[kot to]; tako
¹⁶ (ala-məzō)	v hiši; doma
¹⁷ (že-lise)	pustil sem
laisser (lise)	pustiti
¹⁸ (la-rōbins)	[vodovodna] pipa
	vodovod
¹⁹ (uvr)	odprt

21.

NOUVELLES¹ DU JOUR²

Le roi³ des Serbes⁴ à l' Élysée.⁵

Le roi des Serbes, Croates⁶ et Slo-vènes⁷ a rendu visite⁸ au président de la République,⁹ hier,¹⁰ au palais¹¹ de l' Elysée.

Les honneurs¹² militaires¹³ lui¹⁴ ont été rendus¹⁵ dans la cour¹⁶ du palais par un bataillon¹⁷ du 5e régiment d'infanterie.¹⁸

1 (nuvɛl)	novice	} dnevne
2 (dũ-ʒur)	od dneva	
3 (la-rwa)	kralj	
4 (de-sɛrb)	Srbov	
5 (a-lelize)	v Elizeju [palači predsednika Francoske republike]	
6 (kroat)	Hrvati	
7 (sloven)	Slovenci	
8 (a-rɛdũ-vizi)	je napravil obisk, je obiskal	
rendre (rɛdr)	napraviti, narediti	
9 (o-prezida-dia-repũblik)	predsedniku republike	
10 (jɛr)	včeraj	
11 (o-palɛ)	[skróčeno iz: à le p.] v palači	
12 (le-zɔnɔr)	časti (edn. l'honneur)	
13 (militɛr)	vojaške	
14 (laj)	mu	
15 (ə-tete-rɛdũ)	so bili izkazani	
16 (dĩ-la-kur)	na dvorišču	
17 (ə-batajɔ̃)	bataljon	
18 (dũ-ə-kjɛm rɛʒim)	dolga petega pehotnega polka	

